

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza

—⊗ Budapest, április hó 9. ⊗—

Krónika.

Glosszák a hétről.

— ápr. 7.

A blamázt, amely *A Hét* multkori jóslatát érte, megosztja velünk Kossuth Ferencz, Tisza István s a királyig minden ember, akinek politikával dolga van s többet lát, mint a nágyközönségnek mutatnak. A király is akkoriban mondta, hogy nemsokára már lesz megoldás. A kikapcsolással való expediensre gondolt. Kossuth Ferencz is megírta cikkeit és Tisza István is pakkolt már, összes társaival. Többet mondok. A koalíció többsége is így tudta a dolgot s az egész csak azért borult fel, mert a kisebbsége úgy akarta. Nemzeti programmu pártnál ugyanis mindig a kisebbség a több. Mert a többséget is az teremtette meg, hogy sokat kívánt, az elégedetlen kisebbség pedig, nem lévén meglegedve az eredménnyel, természetesen többet akar s így övé a népszerűbb álláspont. Már most ki vállalja magára a nemzeti követelések apostolai között, hogy a másikkal szemben ne legyen elég nemzeti? Mihelyt tehát ő ember akad, aki az öklét rázza, menten vége minden mérsékletnek s a legbékésebbek is kénytelenek legalább úgy tenni, mintha az uristent a lábánál fogva huznák le az égről.

A higgadt vezérek ezt a körülményt eddigelé még nem tapasztalták ki. Eddig is engedtek ugyan mindig a zoltánoknak, akik ma már igen komoly politikusok, de azt hitték, hogy a választás után ez már másképp lesz. Nem lesz másképp, mert a képviselő mindig választás előtt érzi magát s a mandátum átvétele pillanatától már adminisztrálja magát a következő választásra. A vezérek tehát megcsinálják a maguk higgadt számadását, az öregebbek mind hozzájárulnak, abban a hiszemben, hogy példájukat a többi követni fogja. De akad egy fél tuczat és akad egy koalíciós vezér is, aki békétlenkedik s akkor a nagy többség le van szerelve és azt is kénytelen letagadni, mintha valaha csak gondolt volna is engedésre.

Igy történt, hogy a kikapcsolási terv csufos kudarcot vallott mindazoknak meglepetésére, akiknek részök volt benne. Elég kinjukba került valamelyes formát találni azoknak a megmentésére, akik tulságosan exponálták magukat a kompromisszum mellett, de szerencsére megtalálták a 450 millió kiadási tételben, melynek legnagyobb része állítólag már el van költve. Ez igaz is, nem is. Igaz, mert

még sohasem szavaztak meg olyan katonai kiadást, mely már régen el nem költetett volna, nem igaz, mert hiszen az egész költségétel csak mint elodázás szerepel, nem pedig mint elejtés és a veleje nem az volt, hogy ne legyenek egyáltalán többkiadások, hanem hogy két évi halasztásuk legyen. Ez a halasztás meglenne, ha az utolsó fillérig le volna is kötve, vagy el lenne költve a 450 millió s. pénzügyileg egy fillérrel sem lenne előnyösebb, ha egy fillért sem adtak volna belőle ki. Ha tehát a koalíció azt mondta volna, hogy a költségkikapcsolás értéktelen; abban igazuk lett volna, de azt mondják, hogy csak így értéktelen, mert csak tizenkilencz millióról van szó s ebben már aztán több a rabulisztika, mint a bíráló. A terv elejtésénél ez nem volt ok, hanem a beállott tényhez utólag keresett megokolás. Mindebből pedig csak az következik, hogy a jóslatokban óvatosabbak leszünk mi és a tervkovácsolásban, előleges nyilatkozatokban félnékőbbek azok, akik állítólag a hatalmat kezükben tartják, igazában pedig azok kezében vannak, akik a maguk összeségében a hatalmat teszik.

*

Lehet, sőt kívánatos, hogy a koalíció a maga passzív rezisztenciájával végül ráoktrojálja programját a királyra, de ezzel a válságnak éppen csak a formája változott, tartalmilag sokkal súlyosabb lesz. Mert azok a kérdések, mikről szó van, ugyanazon az alapon tízféleképpen értelmezhetők s az igazi konfliktusok akkor bukkannak elő, mikor megvalósításról lesz szó. A kormány kinevezése eddigelé a korona bizalmi ténye volt s úgy is hangzott a szólam, hogy a korona bizalma egyrészt, a nemzet másrészt tartja a kormányokat. A programoktrojálás következtében azonban előáll az a szinte képtelen helyzet, hogy a kormányt, melyet a nemzet támogat, a korona kimondott bizalmatlansága helyezte székebe. Tessék már most kormányzást, törvényhozást elképzelni, a részletmunka stádiumaiban, melynek alapja a nézeteltérés az együttműködők között. Mennyi ellentét a módokban, mennyi fönnakadás az érdemben jelzi a megvalósítás pályáját a katonai programban. Gyanakvás az egyik részről, animozitás a másik részről. A koalíciós kormánynak minduntalan való tüntetése, hogy nem ragaszkodik állásához, a lemondások, melyek fenyegetésnek inkább beválnak, mint deferálásnak s minden ilyen incidensnél a mostani konfliktusnak a maga egészében való föleledése... Nagyon távol vagyunk a teljes győzelem esetén is a teljes rendtől és harmóniától s az elidegenedés proceszszusa,

mely mostanig is már nagyon előrehaladt, ezután fog csak baljóslatu méreteket ölteni.

Ezért a koalíció politikája nagyon nemzeti, nagyon alkotmányos, de az ország rendbejötté szempontjából előrelátónak nem mondható. Mert nagyon könnyű azt mondani, hogy a korona tartozik a többség álláspontjára helyezkedni. Ez megoldás a törvényhozásnál, de a királynak mérhetetlen a végrehajtó hatalma is, melyet készséggel rendelkezésére bocsát olyan kormánynak, melyben bizik, de melylyel szabadon élhet olyan kormányval szemben, mely szinte a hódítás jogán került melléje. Egy akármilyen sovány kiegyezés még itt is többet ért volna a legkövérebb pörnél s azért fölötte hazafiasan, de fölötte impolitikusan cselekedtek azok, akik az intranzigens állásponthoz kötötték az erkölcsöt és a becsületet egyaránt.

*

Hiábavaló volt a hivatkozás Angliára és Németországra: az erőszakban, a formáknak megsértésében, a darabantok kirendelésében fölismerni a szólásszabadság védelmét és a parlamentarizmus biztosítását nagyon nehéz elméleti művelet s a választóközönség nem szeret újat tanulni, mikor a régít oly könnyen megérti. Ebbe bukott bele Tisza István és ezért bélyegzi meg az ország a november 18-iki »cselekményt és kijelentést«. És hiába magyarázza ma is Tisza István, hogy szándéka tiszta volt, sokkal tisztábban, egyszeri hallásra érti meg az egyszerű nép, hogy ahol erőszak van, ott a szabadság pórul jár. Angliában, Németországban az ilyen leczkét könnyebben tanulják meg, ott nemcsak parlamentárisan, hanem kulturailag is tájékozottabb a nép, mint minálunk s nem áll az ellenzék rendelkezésére egy kész animozitás minden kormányhatalom ellen s a kész nemzetellenes bélyeg, melyet a kormány homlokára lehet sütni, mintha az idegen elemek szolgálja volna a nemzeti érdekekkel szemben.

Hogy tiszta szándéku s magában hasznos cselekmény és kijelentés volt a november 18-iki, azt a politikusok maguk jól tudják, legalább a hivatottabbja. De nehéz azt megértetni s egyhamar nem fog sikerülni senkinek. Ezzel pedig az obstrukció lekötésére irányuló minden kísérlet egyszerre és mindenkorra ki van küszöbölve a kormányhatalom fegyvertárából s ha a szabadelvűpártnak tetszik, akár holnap, az ellenzéki győzelem fedezete alatt megkezdheti az immár a nemzet által jogosnak deklarált parlamenti forradalmat. Nem fogja megtenni, erkölcsileg nem is teheti, politikailag nem is akarhatja, de a parlamenti helyzet nem lesz mindig ilyen és a szabadelvűpárt nem áll mindig a mostani tagokból. Mihelyt ezt a pártot is az ellenzéki népszerűség fölfrissíti s ez, ha okosan viselkedik, igen rövid idő kérdése, akkor éppen annak a bukásnak köszönheti majd fölfrissítését, melyen ma annyira kesereg s a koalíciós győztesek, úgy lehet, keservesen meg fogják érezni az árát annak, hogy november 18-ika dolgában oly igen nagy győzelmet arattak.

—x.

A hajó lelke.

Kompassz, te Észak pólusára hajló,
Neked nem árt a bömbölő elem;
Szikrázó fényben, ködös éjszakában
Egykép mutatsz irányt a tengeren.

Jelzed a menny és víz között lebegve
A mérhetetlen távolságon át —
A déli napban izzó pámaerdőt,
S két sark felől a jéghegyek fokát.

A küzködő hajó parancsnokának
Te vagy reménye, egyetlen hite
És kétkedő lelkét hideg aczéldod,
Ha rátekint, sugárral hinti be —

... S mégis olyan vagy, mint a bűnös ember,
Lélek, mely aljas, gazzággal teli:
Csak irányt mutatsz a vándor-hajónak,
De nem az örvényt, a mely elnyeli ...

Apor László.

Az ablakok.

Irta: SZÖLLŐSI ZSIGMOND.

Egy ismerősöm, egy neves fiskális, beszélt:

— A mult héten fölkeresett engem Vizér Mihály barátom, most számtiszt a miniszteriumban, egykor diákpajtásom. Vizér Mihálylyal utoljára harmadéve találkoztam, mikor az érettségi vizsgánk tíz éves fordulóját ünnepeltük. Akkor éppen tíz esztendeje volt annak is, hogy nem láttuk egymást. A látogatásának fontos célja volt, azt a megtisztelő föladatot adta nekem, hogy kérjem meg a számára Dula Mariska kisasszonyt. Mariska kisasszonynak akkor hallottam először a nevét, de ez Vizér Mihály szerint nem lehetett ok arra, hogy a föladatot ne vállaljam, mert személyesen neki se volt szerencséje még ismerni a leányt. Azaz hogy ismerte is, nem is, a dolog kissé különös és éppen ezzel ösztökél, hogy elbeszéljem a históriát, ahogy a barátom kissé zilált előadásából megismertem. Előzőleg még csak azt mondom meg, hogy a küldetésem sikerrel járt, akiknek nincs idejük vagy türelmük végig várni a históriát, megnyugodhatnak, a hős és a hősnő már boldogak.

*

Vizér Mihályt mi az iskolában csak Tötgy-nek hívtuk. Ez az elnevezés egy földrajzi órán született, mikor Vizér Mihály Szalai tanár ur előtt kijelentette, hogy a Kárpátok déli lejtőjét hatalmas tötgyerdőség borítja.

— Mi borítja? kérdezte meglepetten Szalai tanár ur. A ifju Mihály rendületlen nyugalommal ismételte:

— Hatalmas tötgyerdőség borítja.

— Tötgy? Hát mi az a tötgy?

Vizér Mihály a tanár urra emelte az ő hihetetlenül becsületes kék szemét és nem szólt semmit.

— Talán tölgy lesz az! kérdezte megint a tanár ur. Az ifju Mihály vállat vont:

— Lehet, felelte. Az én könyvemben az van, hogy tötgy. En így tanultam.

Amire Szalai tanár ur ezt mondta:

— Nagyon szorgalmas és becsületes, szóval kitűnő számár maga édes fiam. Nem félttem magát. Maga boldo-

gulni fog. Valószínű, hogy nagyra viszi, az meg bizonyos, hogy forradalmat soha se fog csinálni.

Mi nem igen értettük meg akkor Szalai tanár urat és az élet se adott neki egészen igazat, legfőleg csak annyiban, hogy a derék Mihály csakugyan nem csinált forradalmat. De valami nagyra nem vitte. Belekóstolt a jogászkodásba, de abbahagyta a tulságosan vastag könyvek miatt.

Mindez nem tartozik szorosan a históriához. Vizér Mihály, mint említettem, számtiszt lett és nyolcz év óta Budán lakott egy egyemeletes házban. Amióta ezt a házat a multkor láttam, nem tudom miért, de erős érzésem, hogy Vizér Mihálynak okvetetlenül ebbe kellett menni lakni. Ha tudós lennék, aki tanulmányozta a csiga meg a háza között okvetetlenül lévő harmóniát, világosan megtudnám magyarázni ennek az érzésemnek a forrását, de így csak annyit mondhatok, hogy még soha se láttam ilyen becsületes vonásu és kötelességtudó kis házat. A keskeny, görbe utca nyugtalan és rendbontó házai között ez az egyetlen, amelyet nem kell majd bántani, ha egyszer ezt az utcát szabályozni fogják. Most egy kicsit beljebb áll, mint a szomszédai, de nem gögös visszavonultságban, hanem szerényen, sőt kissé alázatosan. Nagyon tiszta és nagyon egyszerű, minden hivalkodó disz nélkül, az egész képén nincs egy görbe vonal, szóval egy egyenes, szimpla, kissé butin szomorú ház, úgy emlékszem, azoknak a lovaknak a pofáján láttam én ilyen kifejezést, amelyek valamikor a lóvasutat húzták.

Ennek a háznak az első emeletén lakott Vizér Mihály. Ezzel a házzal átellenben egy szintén egyemeletes ház áll, de ez már valamivel nagyobb is, diszesebb is. Az emeleten nyolcz ablaka szolgál az utcára és ebből kettő vasrácsos erkélyre nyílik. Mikor Vizér Mihály idehurczolkodott, földszint ebben a szemközti házban egy nagy vaskereskedés volt, a Dula Péter vaskereskedése. Szép, nagy üzlet volt, a kirakat tele fényes aczélneművel, a napsugár szinte szikrát vetett rajtuk.

Vizér Mihály bőven gyönyörködhetett a ragyogásukban, de a jó fiu tekintete nem igen szállt le a földszintig. A ház egész első emeletét Duláék lakták. A lakás sokkal nagyobb volt mint a bolt, aminthogy a kalász is vastagabb, mint a földből kiemelkedő szára, amely az ereje és a virulása nedvét szállítja. Gyönyörű, nagy lakás volt, ebédlő, három ablakos szalon, az öregek hálószobája és az innenső szélen, éppen szemközt a Vizér Mihály két keskeny ablakával egy tiszta fehér, sok tükrös kis leány-szoba, a Mariska kisasszonyé.

Ezek gyönyörű idők voltak. A jólétnek nagy a világossága. Vizér Mihály nyolcz ablakon keresztül láthatta Mariska kisasszonyt, aki néha megjelent az erkélyen is, hogy még jobban láthassa. És láthatta nemcsak nappal, hanem este is, mert a vaskereskedők lakása télen minden héten egyszer valóságos fényárban uszott, tánczos zsúrok voltak, a szalonban egész tuczat gavallér meg egy csomó fiatal lány, szépek, jókedvűek. Vizér Mihály ezt az ő sötét szobájából nézte égő szemmel és zaklatott lélekkel, de rendületlen kintartással. El nem mozdult volna az ablakból, ha a feje fölött kigyúlt volna is a tető.

Pedig nem volt gyönyörűség, amit érzett. A legtöbb fájdalmat egy szőkebajuszu fiatal főhadnagy okozta neki, aki pedig kedves és szeretetreméltó fiu lehetett, mert buzgón és láthatólag sikeresen mulattatta Mariska kisasszonyt. Mindig mellette volt, ő járt leggyakrabban a házhoz, sétáltak is együtt, természetesen a mama kíséretében, azt pedig esőben, verőfényben egy nap se mulasztotta el a főhadnagy ur, hogy el ne vonuljon a ház előtt, a tulsó oldalon. Ilyenkor sűrűn megesett, hogy Mariska éppen az erkélyen álldogált és onnan fogadta a főhadnagy mosolygó köszöntését. Vizér Mihály már csak ezért is hálás lehetett

volna a tisztnek, mert az erkélyről ő is jobban láthatta a leányt, — mégse tudott vele rokonszenvezni. Vannak az embernek ilyen furcsa érzései.

Igy tartott ez majdnem négy esztendeig, amikor egy koratavaszi délután igen nevezetes és szomorú dolog történt. Dula Péter agyonlőtte magát egy budai fürdőben. A boltot másnap reggel már nem nyitották ki és mikor vagy másfél hónap mulva megint kinyitották, már nem vaskereskedés volt, hanem fűszerkereskedés. Czégtábla is más került föléje, más névvel. A fűszerest Blum Manónak hívták.

És ugyancsak változás történt az emeleten is. Az özvegy nem ment el lakni a házból, nehéz is nagyon: elmenni onnan, ahol boldogok voltunk; de meg kellett osztzkodni az emeleten a fűszereséssel. És a nagyobbik részt, a nagyobbik lakás a kettőből, amely egy ideig egy volt, az új lakónak jutott. Az erkély is, a három ablakos szoba is.

Aminek a következtése Vizér Mihályra nézve az volt, hogy most már csak három ablakon át láthatta Mariska kisasszonyt. És most már csak nappal. A leány ott ült egész nap az ablak mellett, fekete ruhában, eleinte tétlenül, mint egy elnémult rabmadár, de később már egy kis asztalkához erősített himzőráma előtt és varrta a monogram-mokat zsebkendőre, fehérneműre, varrta reggeltől estig. Vizér Mihály egész délután egyebet sem tett, csak nézte az átellenes házból örökös meghatottságtól nehéz szívvél és a fejében mindig az elbujdosott királykisasszony meséje járt, akinek az apja elesett a csatában, úgy hogy neki szöknie kellett és beszegődni szolgálónak.

Esténként már nem voltak fényesek az ablakok, lámpagyújtáskor mindjárt leeresztették a függőnyt odaát. A kis lakások titkolódzóbbak, mint a nagyok. De cserébe vagy kárpótlásul azért, amiért esti fényességben nem láthatta Mariska kisasszonyt, nappal most már zavartalanul gyönyörködhetett benne. Elmaradtak körül a vidám fiatal urak és leányok és elpárolgott, mintha csak a föld nyelte volna el, a főhadnagy ur is. Lehet, hogy elütötte véletlenül valami ágyugolyó, mert többé soha, még véletlenül sem került arra a tájékra.

Vizér Mihálynak ezért megint csak hálát kellett volna éreznie a főhadnagy iránt, de a szegény tisztnek sehogysen volt a jó fiunál szerencséje. Az utálat fojtogatta, ahányszor eszébe jutott.

Igy tartott ez megint egy pár esztendeig. A gyászév már rég letelt, de a leány nem vetette le a fekete ruhát. Mintha most már mindig gyászolni akarna. Lehet, hogy nem is igen volt mit váltogatnia. Az arcza pedig mindig fehérebbre vált, olyan fehér volt már, mint a zsebkendők, amelyekbe monogram-mokat himzett. Az utcára ritkán lépett ki, csak néha alkonyat után, paksamétával a kezében. Vitte a boltosnak a munkát. Ilyenkor sietve, futva ment és futva sietett haza.

Egy szép napon aztán Vizér Mihályt az a meglepetés érte, hogy a leányt nem látta a megszokott helyén. Áthurczolkodott a himzőrámajával a legszélső ablakba. Azt a szobát, amelyikben azelőtt dolgozott, két fiatal diák foglalta el, akik együtt tettek ki egy szobaurat.

Vizér Mihálynak ezért megint hálásnak kellett volna lennie a sors iránt, ha most már csak egy ablakon keresztül láthatta is Mariska kisasszonyt; ez az ablak éppen szemközt volt az övével. De Vizér Mihályban úgy látszik nem volt kellőképpen kifejlődve a hála érzete. Nagy ütést érzett a szívében, mikor észrevette a változást, a szeme égett valami csendes, de emésztő fájdalom tüzetől és az este csak nagyon, nagyon későre tudott elaludni. Esküt mert volna tenni, hogy odaát, az átellenes házban sem tud ma elaludni valaki és az a furcsa érzése támadt, mintha ez a fájdalmas virrasztás valahogy közelebb hozta

volna őket olyanformán, mint amikor két hajótörött egy szigeten találkozik.

Ez az érzés még másnap is olyan erős volt benne, hogy amint alkonyatkor az utcán véletlenül szembekerült a leánynyal, majdnem köszöntötte. Olyanformát érzett, hogy *most már* teheti. De ugyanabban a pillanatban, amint ez a szándék az agyába ötlött, már rettenetesen el is szégyelte magát miatta, mert valami csunyát és alávalót érzett benne, hasonlót ahhoz, amit a főhadnagy ur elkövetett. Más formáját, de mégis olyat.

Valószínű, hogy Vizér Mihály halk kis régénye ott folydogál némán az ő becsületes szívében még tiz esztendő múlva is, ha ezelőtt két héttel a sors ki nem lóditja a medréből. Ez száraz szóval azt jelenti, hogy özvegy Duláné kénytelen volt kiadni a másik utcai szobát is, ő pedig bevonult a leányával az udvari szobába, amely valamikor cselédszoba volt. De minek a cselédszoba, ha már nincsen cseléd?

A szobát kivette egy vén napidijas, aki délután kikönyökölt az ablakba s egy irtózatosan hosszuszáru fehér vászonpipából olyan éktelenül rossz szagu füstöt eregetett, hogy a verebek leszédültek tőle a levegőből.

Vizér Mihálynak, mikor először megpillantotta, elakadt a szívverése. Azután vette a legény a kalapját és kísétált a hegyek közé. Gondolkodott. Álló öt napig szakadatlanul gondolkodott. Azon gondolkodott, nem lenne-e czudarság és szemtelenség, ha ő, aki kétségtelenül arra sem érdemes, hogy a saruját megoldja annak a leánynak, de arra mégis csak telik az emberségéből, hogy napfényes hajlékot adjon egy bujdosó királykisasszonynak, bekopogna hozzá és alázattal megmondaná neki, hogy mennyire, de mennyire — tiszteli. És hogy a jó Isten sem tehetné boldogabbá, mint ő, ha megengedné neki, hogy amíg él, mindig ott térdelhessen a lábcskája előtt. Mondom, öt napig folyton ezen töprengett az én barátom és miután a dolgot sokkal koczkázatosabbnak ítélte, semhogy maga mert volna rá vállalkozni, hatodnapra beállított hozzám, akinek már a mesterségéhez tartozik az, hogy az embereknek a szívére tudjon beszélni. És erre Vizér Mihály szerint soha, de soha nagyobb szükség nem volt, mint ez alkalommal.

Lázadás.

— Léon Dierx. —

Kedvtelen az erdő. Ősi, yiharrongyolt
Karjait megúnta lengetni a szélben,
Elfojtott haragba burkolva, sötéten,
Néma megvetéssel hívja ki a sorsot.

Nem kél benne forrás, nem hallik madárdal,
Számkivetett minden életet magából,
Az öreg hajnalra sem mosolyg mint máskor:
Hivalkodni látszik meddő bánatával.

Oh erdő, nagy erdő, föld első szülötte!
Én, kinek lelke oly rokon a tiédde,
Érzem, hogy mit forral, lelked most mit érlel:

Egy nap, talán holnap, ha fénybe fűrösztve,
Útszéli tavasszal ünnepünk beállít,
Lomb nélkül maradnak büszke koronáid!

Kún József.

Krónika II.

Látomások.

— ápr. 7.

1.

A szultán és az irástudó.

— Kelj föl öreg és ülj mellém — szólt az ifju marokkói szultán a lábánál heverő öreg irástudónak, — ülj mellém, — ismételte, s a magáé mellé huzott egy ugyanilyen hatalmas és kényelmes angol bőr-karosszéket.

Az öreg mozdulatlanul feküdt, hasmánt, a tarka szőnyegen, félkézre emelkedve, könyes öreg szemét a kutya könyörgésével emelve fiatal urára.

— Kelj föl! Parancsolom! Ülj mellém! Parancsolom! — ismételte az ifju nagy ur, félig boszankodva, félig nevetve.

Az öreg reszketve tápázkodott föl, s ügyetlenül ült bele a mély zsölyeszékbe, guggoló keresztbefonáshoz szokott agg lábait kényelmetlenül vetve ugyancsak keresztbe. Könyei végig peregték arcán, szakállán; barnára száradt eres kezével törülgetni próbálta szemét, orrát, de a bánat nedvei minduntalan ki-kitörték forrásaikból, s a nehéz sóhajtások megcsuklatták az öreg gégejét.

— Tegyük föl — szólt ifju nagyur, — tegyük föl, hogy dzsinek hajtanak uj szokásaimra és kedvteléseimre. Tegyük föl, hogy dzsinek hajtanak rá, hogy téged négyszemközt fogadjalak és magam mellé ültesselek, s urad létemre tiszteljelek, mint apámat. Tegyük föl, hogy dzsinek lakoznak ezekben a frankoktól való s előttd annyira borzalmás csuda masinákban. Ekkor is, ha bün, hogy a napot befogom, s emberi és állati képeket rajzoltatok velem, s ha befogom a viz- és a szesz-párát, és székéren hajtatom magam velem: a bün a dzsinek lelkét nyomja, nem az enyémet.

Az öreg pap reszketve felelt:

— Az Irásban, a Dzsinekről elnevezett szúrában ez mondatik: sem embereknek, sem dzsineknek nem szabad istent meghazudtolniok.

A fiatal nagyur kihívóan nézett az öregre:

— Öreg, az Irásból ki-ki azt olvashatja ki, amit akar. Mikor Párisban jártam, a szívem verése elakadt az ő tánczos mulatságaikon, félig mezitelenre vetkezett némberek közt, kiket szemérmetlenül adtak egymásnak kézrőkézre. Nem mondja-é az Irás a Világosságról elnevezett huszonegyedik szúrában, hogy a hívő asszonyok az ő tetemök ékességéből ne mutassanak többet a kénytelennél, s kebelüket takarják el fátyollal? Hogy tetemök ékességét csak urok előtt mutassák, vagy apáik előtt, vagy uraik apái előtt, vagy fiaik előtt, vagy uraik fiai előtt, vagy bátyáik előtt, vagy bátyáik s nőtestvéreik fiai előtt, vagy némbereik előtt, vagy rabszolgáik előtt, vagy kiséretöknek olyan férfiai előtt, kik nem ismernek vágyakodást asszony iránt, vagy gyermekek előtt, kik asszonyok meziteleniségére nem ügyelnek? S lábokat se vessék ugy, hogy megismertessék az ékesség, mely oda van rejtve? . . . Mindez igaz, s

elborzadok lelkeben a frank nép szemérmertlenségén, kik szemérmertlen lábvetések közepett adogatták egymásnak kéztől kézhez szemérmertlen lábvetésü, félig mezitelen asszonyaikat. Mondatik az is, ugyanezen szurában, hogy az igazhívő fordítsa el szemét, s óvakodjék a paráznságtól. Jó. Mindez szent és igaz. De nem ígértetik-é az Írásban sok helyütt, például A Magukat Rendbe Szedőkről elnevezett harminczhetedik szurában, hogy a paradicsomban egymással szemben párnán ülendenek az isten igaz szolgálai, s mialatt egymást kérdésekkel mulattatják, szüzek ülendenek mellettük szemérmertes pillantással, s nagy fekete szemekkel, melyek hasonlatosak a struczmadár félig elfedett tojásaihoz? Meddig mulatnak kérdezősködésekkel az igazak? Meddig maradnak szemérmertesek a szüzek? Mi örömük volna belőlük az igazaknak, ha meg nem látnák valamennyiök ékességeit, s kézről-kézre nem adnák őket, szakasztott úgy, mint a frankok? Mondok valamit. A frankoknak hatalmuk van arra, hogy már e földön megteremtsék a paradicsomot. Bolondok volnának, ha nem élnének vele.

Az öreg pap rémülten emelte égnek két kezét:

— Ne káromold, kiről a Rómaiakról elnevezett harminczadik szúra tilt másképen beszélni, mint legmagasztosabb képeivel a földön s az égben találtató dolgoknak. Én, szegény öreg, a Dzsinekről elnevezett hetvenkettedik szúra szavai szerint, nem tehetek egyebet, mint hogy hirül adjam isten parancsolatját és izenetét. Nem tudom, így mondatik e szurában, vajjon, ami benneteket fenyeget, közel van-é, avagy az Ur messzebbre toltá annak idejét? Csakis ő ismeri, mint e szurában mondatik, a jövődő titkait, s e titkokat senkire rá nem bizza, csak az ő követjére, én pedig, méltatlan öreg ember, nem vagyok az ő követje, csak árnyékának csokolója vagyok. De meg vagyok írva a Sábáról elnevezett harmincznegyedik szurában, hogy hijában hijátok segítségül az isteneket, kiket, az egy igaz istenen kívül, magatoknak kieszeltetek. Bizony nem tudnak ők semmit, bár oly könnyüt vagy nehezét is, mint a hangya, földön vagy égen megeselekedni, s nincsen részök ezek megteremtésében és megtartásában, s az isten nem szorult az ő segítségökre. Dzsinekkal vagy dzsinek nélkül kövessék el bár szemfényvesztéseiket ama tisztátalan frankok: meg vagyok írva a Töredelemről elnevezett kilenczedik szurában, hogy ezen emberek munkái hiábavalók, s mindörökké a poklok tüze az ő részök. Ó nagyur: ma még játékos elmével bibelődöl csupán az ő ördögös kieszeléseikkel, s az ő szokásaik fertelmeségébe csak kíváncsiságból éretek a nyelved hegyét. De a mételty urrá lesz testeden, urrá lesz, rajtad, urunkon át, valamennyiünkön, s a szentségtörők megismertetnek az ő bélyegeiken, s lábuknál és hajuknál fogva ragadtatnak kárhozatba.

Az öreg szava csukló zokogásba fuladt, fiatal ura pedig izgatottan kelt föl helyéről, s hosszú léptekkel járt öreg szolgája előtt föl-alá. Közbe-közbe kitekintett az ablakon, honnan messze kilátás nyílt a vigasztalan sivatagra, melynek veresbe vesző megdagadt peremén mogyorónyi kicsiségben sötétlett egy pár tikkadó pálma. A szultán merengve nézett a messzeségbe, s inkább magában mormolta, mint a mögötte szorongó szegény öregnek:

— Mondasz valamit, öreg. Sokban igazad van, öreg. A mételty áthatotta testem-lelke, s csak az isten tudja, mi lesz velünk. Szűknek érzem testemet, világomat, szokásainkat, hagyományainkat. Mindennel úgy vagyok, mint a frankok az ő asszonyaikkal, mikor kézről-kézre adják őket idegen férfiszemek prédájának, s az a gyönyörűségük, hogy miután annyi vágyat keltettek, mégis csakis az ő szomjuságokat oltják. Unom a hatalmat fölöttetek, rab-szolgák fölött, s irigylem a frank királyokat, akik uraknak parancsolnak. Unom a kincseket köztetek, földhöz ragadtak között, s irigylem azokat, akik gazdagok közt a leggazdagabbak. Ez a játék, ez a játék, ez a játékos kergetődzés, amivel a frankokkal kaczerkodom: magam is attól félek, hogy idecsalom vele teljes komolyságát az ördögös kieszeléseiknek, teljes falánkságát az ő sertésen nevedett éhességüknek. De a mételty belém kapott, dzsinjeik hatalmukba keritettek...

A szultán elhallgatott. Majd hirtelen visszafordult az öreghez,

— Különben nem azért hivattalak, hogy megint a fületem rád a te örökös feddéseiddel s félelmeiddel. Az éjszaka álmod láttam; erről a sívár sivatagról jut az eszembe. Mint itt a sivatag, úgy terült el ablakom előtt a tenger, s kékbe vesző megdagadt peremén mogyorónyi kicsiségben bukkantak elé a frankok gályái. Üdvözlő lövéseket váltogattak egymással, s a dörrenés megrázta palotám ablakait, s az egész ház, talajostól, megdübörgött bele, mint földrengéskor. Láttam, hogy hol tűzük villan föl, füst nélkül, hol füstjük gomolyog villanás nélkül. Tudtam, hogy békességes szándékkal jönnek; tudtam, hogy lövéseiknek magva nincsen; százszor láttam ilyesmit ébren, mikor a frankok kikötőiben jártam — s álmomban mégis elakadt bele a szívem verése, a dübörgés magamom is átrezzent, s mikor összerázkódva fölriadtam, egész testemen kiült a hideg verejték. Mit jelent ez?

Az öreg tágra meredt szemmel ugrott föl ültéből, s ordítva vetette magát végig a szőnyegen:

— Isten irgalmazz! — zokogta hörögve — isten irgalmazz!... Ami bennünket fenyeget, nem tolatott messzebbre, hanem elérkezett. Az Örök Irgalmatosról elnevezett ötvenötödik szurában meg vagyok írva, hogy tüzláng küldetik rátok füst nélkül és füst tüzláng nélkül, s nem lesz mivel védekeznetek!... Nincs mivel védekezned, — nincs mivel védekezniük!... Jaj neked!... Jaj nekünk!... Jaj a mi országunknak!... Jaj a mi világunknak!...

2.

Levél egy japán diplomatához.

»Kedves Mr. Hayashi,

mikor legutóbbi londoni mulatozásom rendjén volt szerencsém Önnel a mi kedves Steadünk házában megismerkedni és elbeszélgetni, Ön megbocsátotta nekem az én javithatatlan utópista voltomat, s felszólított, hogy levelezzünk egymással, ha visszatérek hazámba, bennünket egyformán érdeklő dolgokról. Én mindedig nem zavartam Önt, mert tudom, hogy elfoglalt diplomata létére

hazájának mostani idejében egyéb gondja és dolga van, mint egy világjavítóval világjavításról elmélkedni. De most, hogy magámdolgaim ellátására itt járok Newyorkban, s az idevaló ujságokban egy itt járó főemberük nyilatkozatait olvasom, meg nem állhatom, hogy ne irjak Önnek. Azt hirdeti az Önök embere, hogy mostani háborujok eredményeül két civilizáció fog majd kialakulni: a föld egyik felén az európa-amerikai, a másik felén a külön ázsiai, nem egymásba olvadva, hanem egymás mellett. Nem tudom, kedves Mr. Hayashi, Ön is így gondolkozik-e, s Önök japánok mindnyájan így gondolkoznak-e? De ha igen, akkor nem én vágyok az utópista, hanem Önök. Egyelőre, s főképp az Önök háboruja következtében, szó sincs civilizációról, sem európairól, sem ázsiairól. Amerikáról inkább lehetne szó, — abban az értelemben, ahogy bennünket a vén európai világban kocsis-népnek szoktak gúnyolni, a mi tagadhatatlanul meglévő, belül rideg, kívül kötekedő friss barbárságunkra gondolva ezzel. Nekem, amerikai polgárnak, ez a gúny fáj, — de ha Önök képet kívánnak a közel jövődőről, megrajzolhatom, újra afféle kocsis-hasonlattal, amilyen az én (ma már látom, hogy fogyatékos) *Visszatekintés* könyvem oly népszerűvé tette. Az Önök háboruja s a most készülő háborúk folytán Európa, Ázsia és Amerika egy nagy kocsivá gabalyodik majd össze, melyen csupa kocsis ül, bagózva, köpködve, káromkodva, s vad kiméletlenséggel robogva, maguk sem tudva, merre. Önök, öreg ázsia- és európaiak előbb hozzánk kocsisokhoz fognak durvulni és kocsisodni, s a fejlődés, mely a szociális revolúció felé visz, mindenekelőtt a halálra szánt világ általános tehnikai emelkedésével, de lélekbeli elvadulásával fog megkezdődni. Később mindez kihiggad és kiszépül majd, — de Ön is, meg én is, meg a mi kedves Steadünk is, kulturember létünkre örülhetünk, hogy az emberi élet rövidségénél fogva ez amerikanizáció gyönyörűségeit nem fogjuk megérni.

Öszintén az Öné.

E. BELLAMY.«

3.

Meunier Constantin végrendelete.

»Én, Meunier Constantin, ép elmével, s közel végemben való megnyugvással, íme leirom végrendeletemet.

Amit hagyok: mindeneknek hagyom. Kívánom, hogy mindenek osztozkodjanak rajta; mentül többen osztozkodnak, annál több jut egyre.

Amit örökül hagyok: annak a titka, miként lehet, mint a kátrányból illatot, az izzadságból szépséget kiszűrni.

A görnyedésnek hősi vonalait, a feszülő izmokon a nap játékait hagyom nektek örökbe — s ez nagyobb örökség, mint gondolnátok.

Mert az idő, mely most eljövendő, az izzadságnak, a görnyedésnek s a feszülésnek ideje lesz, egyformán mindenek számára. S jó tudni, hogy ez egyformaság, ha kezdetei szürkék, kormosak, fojtogatók és robbanásosak lesznek is, végső soron még lesz süllyedés, hanem mindenek egyformán emelkednek rangban a szépség s a

hősiesség felé. A Szépség nem vész el, hanem mindenen szétárad, az uriság s a hősiesség nem roskad össze, hanem mindenki ur lesz és hős, minden ember Atlasz lesz, ki vállán tartja a világot, és szép lesz, és uri lesz és hősi lesz e fáradságában.

Örökül hagyom nektek a biztató, a sarkaló, a vigasztaló titkot, hogy az Igazságnak, a Tudásnak s a Munkának dulások és vergődések után egyszer mégis csak eljövendő világa a Gyönyörködésnek is világa lesz, s akkor majd a Sokak nem féltékeny gyűlölői, hanem lélekzsenedítő Maecenásai lesznek a Kiválasztottaknak.

Jó ezt tudnotok a megpróbáltatások fenyegetése közben s a jövődő küszöbén, s édes tudnom nekem, mikor e megpróbáltatások elől s e jövődő küszöbe előtt kell kihanyatlanom a lét, a munka s a küzdelem édes megszökéséből.«

Yorick.

Gallio.

— Elbeszélés. —

Irta: ANATOLE FRANCE.

(2)

— Ez igaz felett Apollodoros. De az istenek drágán adják el a szüzeknek azt a kiváltságot, hogy általuk magyaráztatják akaratukat és jelentik ki a jövőt. Mert ugyanakkor midőn megadják nekik, hogy láthassák a rejtett dolgokat is, elveszik eszüket és őrjögővé teszik őket. Különben pedig egyetértek veled, ó Gallio, abban, hogy némely asszony jobb némely férfinál s hogy némely férfi kevésbé jó mint némely asszony. Ez abból származik, hogy a két nem annyira nem különböző s nem annyira elválasztott egymástól, mint hinni szokták, sőt éppen ellenkezőleg sok van a férfiből némely asszonyban és sok van az asszonyból némely férfiban. Ime így magyarázzák ezt az elegyedést:

»A földön ma lakó emberek ősei Prometheus kezéből származnak, aki agyagból gyurta őket, mint a fazekasok fazekait. Nem csupán egyetlen párt alkotott kezével. Sokkal előbbrelátó volt és sokkal szorgalmasabb, semhogy arra határozta volna magát, hogy egyetlen hajtásból, egyetlen edényből fejlessze az egész emberi nemet, s hozzáfogott, hogy a nők és férfiak egész sokaságát állítsa elő, s így azonnal biztosítsa az emberiségnek a nagy szám előnyét. Hogy könnyebben végezze ezt a nehéz munkát, külön-külön mintázta azokat a részeket, melyekből a férfi és nő testek állanak. Annyi tüdőt, májat, szívet, agyat, kezet, lábat alkotott, amennyire szüksége volt, szóval finom szerkezettel és elegendő mennyiségben elkészítette azokat a szerveket, melyek segítségével az emberek tökéletesen lélekeznek, táplálkoznak és szaporodnak. Nem felelte el, sem az izmokat, sem az inakat, sem a csontot, sem a vért, sem a nedveket. Végre bőröket szabott ki s készült már, hogy, mintegy zsákba, mindegyikben elhelyezi a szükséges dolgokat. Valamennyi férfi és női alkotó rész be volt fejezve már, s csak összerakásuk volt hátra még, mikor Prometheus Bacchus lakomára hívta. El is ment hozzá, és rózsafüzérrel homlokán igen gyakran üritette ki az istenek kelyhét. Tántorogva ment haza műhelyébe. Borgóztól elhomályosult agygyal, zavaros szemmel, bizonytalanul reszkető kézzel — szerencsétlenségünkre! — ismét munkához látott. Csak játék volt szemében az emberek szerveinek kiosztása. Nem tudta, mit cselekszik, és bármit cselekedett, teljes meglepéssel töltötte az el. Minden

pillanatban megtörtént, hogy tévedésből férfinak adta azt, ami nőt illet, és nőnek azt, ami férfinak jár ki.»

»Igy aztán első szüleink különféle alkotórészekből valának összeállítva, melyek egymással nem egyeztek meg. S miután e szüleink akarata vagy a véletlen szerint párosodtak, éppen olyan össze-vissza utódokat hoztak létre, a minők ők maguk voltak. Ekként, a Titán hibája folytán, láthatunk az életben annyi férfias nőt és oly sok asszonyos férfit. Ez magyarázatát adja azon ellenmondásoknak, melyekkel a leghatározottabb jellemekben is találkozunk, s annak a tüneménynek, hogy a legszilárdabb elmék is minden órában meghazudtolják önmagukat. És végül ezért vagyunk mindnyájan háboruságban minmagunkkal.«

Lucius Cassius elítélte ezt a hitregét, mert nem tanítja az embert arra, hogy legyőzze magát, sőt inkább arra buzdítja, hogy kövesse természetét szavát.

Gallio megjegyezte, hogy a poéták és filozofusok eltérőleg mondják el a világ eredetét és az ember teremtését.

— Nem szabad túlságos vakon hitelt adni azoknak a regéknek, melyeket a görögök mesélnek — mondotta — sem azt nem szabad szó szerint venni, amit a Pyrrha által hajgált kövekről mondanak. A filozofusok maguk közt sem egyeznek a világ eredete dolgában s bizonytalanságban hagynak bennünket affelől, vajjon a víz vagy a levegő alkotta-e a földet, vagy, ami hihetőbb: a finom tűz talán? De a görögök szeretnének mindent tudni és elmés hazugságokat kovácsolnak. Pedig mennyivel jobb bevallani tudatlanságunkat! A mult éppoly rejtett előttünk mint a jövő; két sűrű felhő között élünk, elfeledve azt, ami volt és nem tudva azt, ami lesz. S mégis kíváncsiság gyötör bennünket: hogy megismerjük a dolgok okát és izzó nyugtalanság ösztökél, hogy elmélkedjünk az ember és a világ sorsa felett.

— Igaz — sóhajtott Cassius — folyton ügyekszünk kifürkészni a kifürkészhetetlen jövőt. Minden erőnkkel dolgozunk ezen és minden fajta eszközzel. S néha elmélkedéssel véljük célunkat elérhetni, néha imádsággal és rajongással. Némelyek az istenek orákulumait kérdezik meg, mások, nem félvén attól, hogy tilos dolgot cselekszenek, a kaldeus jóskhoz fordulnak, vagy a babiloni bűvészekkel próbálnak szerencsét. Hitetlen, hiu kíváncsiság! Mert ugyan mire szolgálhatna nekünk az eljövendő dolgok tudása, ha ugyis kikerülhetetlenek? Mégis a bölcsék, és sokkal inkább mint a közönséges elméjük, át vannak hatva a vágytól, hogy behatoljanak a jövőbe, — hogy úgy mondjam — belevezzék magukat. Kétségtelenül, mert így remélnék menekülni a jelenből, mely annyi szomorúságot és undokságot tár eléjük.

De miként is ne ösztökölne a mai embert a vágy, hogy fusson nyomorult korából? Gyávaságra hajlandó, gyalázzal bővelkedő, bűnökben termékeny kort élünk.

Cassius még sokáig ócsárolta a kort, melyben élt. Panaszkodott, hogy a rómaiak, letérve az ős erény utjáról, másban nem lelik gyönyörűségüket csak a Lucrin osztrigáinak, Phasis madarainak fogyasztásában s izlésük csak a színészekre, szekérhajtókra és gladiátorokra terjed. Fájdalmasan érezte át a bajt, melyben a császárság szenvedett, a nagyok orczátlan fényűzését, a védettek aljas mohóságát, a tömeg elvadult romlottságát.

Gallio és bátyja helyeselték Cassius szavát. Szerették az erényt. Mindamellet semmi közösség nem volt bennük a régi patriciusokkal, akik egyébre sem gondolva, mint hogy disznaiikat felhizlalják és a szent szertartásokat elvégezzék, meghódították a világot, hogy majorságaik több jövedelmet hozzanak. Ez az istálló-nemesség, melyet Romulus és Brutus alapított, már régóta kihalt. Az isteni Julius és az Augustus császár által teremtett patricziusi családok nem voltak hosszú életűek. Értelmes, a császárság összes

provincziáiból özönlő emberek foglalták el helyüket, Rómaiak lévén Rómában, sehol idegenek nem valának. Felülmulták sokkal a vén Cethegusokat elméjük hajlékonyságára s érzelmeik emberiségére. Nem sajnálták a köztársaságot; nem sajnálták a szabadságot, melynek emléke, az ő számukra, elegyedett a proskripciók és a polgárháboruk emlékével. Catót mint egy más kor hőst tisztelték, de nem kívántak ily magasztos erényt látni újra, új romokon. Augustus korszakát és Tiberius első éveit a legboldogabb időnek tartották a világ életében, mert hiszen az aranykor csak a poéták képzeletében létezett. S fájdalmasan csodálkoztak el rajta, hogy a dolgok ez új rendje, mely az emberi nemnek hosszú boldogságot ígért, oly gyorsan hozott hallhatatlan szégyent Rómára és még Marius és Sylla kortársai előtt is ösmeretlen bánatokat. Caius örjögésének ideje alatt látták, mint bélyegzik meg izzó vassal a legjobb polgárokat, mint itélik őket bányamunkára, utépítésre, vadállatok fogára, látták, mint kényszeritenek apákat arra, hogy jelen legyenek gyermekeik meggyötrésénél, látták, hogy ragyogó erkölcsű ember, minő Cremutius Cordus, miként veszti el magát éhen, csak hogy megfossa a zsarnokot kivégeztetése örömétől. Róma szégyenére, Caligula sem saját nővéreit, sem a leghiresebb asszonyokat nem kimélte. S ami e rhétorokat és e filozofusokat még a matrónák meggyalázásánál és a legjobb polgárok legyilkolásánál is jobban felháborította: Caius kegyetlensége volt, melylyel az ékesenszólás és a tudomány ellen vétett. Az örjögő ember Homérosz költeményeinek megsemmisítését tervezte, s valamennyi könyvtárból elhurczoltatta Vergilius és Titus Livius irásait, képeit és nevét. S végre Gallio nem tudta megbocsátani neki, hogy Seneca stílusát kötőanyag nélkül való vakolat-hasonlította össze.

Nem félték annyira Claudióstól, de talán jobban megvetették, kigunyolták tökforma feje és fókaszzerű hangja miatt. Ez a vén tudós nem volt a gonoszság szörnyetege. Csupán gyengeségét vethették szemére, de fejedelmi hatalmának gyakorlása közben e gyöngeség néha volt olyan kegyetlen, mint Cajus kegyetlensége. Családi sérelmek is voltak ellenében.

— Cajus csak kicsufolta Senecát, Claudius száműzte Corsica szigetére. Igaz, hogy azután visszahívta Rómába és a praetura tisztjével diszította fel. De nem voltak hálások vele szemben, mert úgy hajtotta végre Agrippina egy rendeletét, hogy azt sem tudta, mi foglaltatik benne. Méltatlankodva, de türelmesen biztak meg a császárnében az agg halála esetére és az új császár megválasztásában.

Ezer hir keringett Germanicus szemérmetlen és kegyetlen leányának botrányairól. Ők nem hallgattak reájuk s nagyra tartották annak a hires asszonyinak erényeit, kinek a Senecák kegyvesztésük megszűntét s tisztességük gyarapodását köszönhatték. Amint ez gyakran megtörténik, meggyőződésük összhangban volt érdekeikkel. A közéletben való fájdalmas tapasztalataik nem ingatták meg bizalmukat, melyet az uralomba vetettek, amit az isteni Augustus alapított, Tiberius megerősített s ők magas hivatalok betöltésével támogattak. Új uralkodóra számítottak, hogy az üsse helyre a régebbiek által okozott hibákat.

Gallio tógájának egy redőjéből papyrustekercset vont elő.

— Kedves barátaim — mondotta — ma reggel tudtam meg Rómából érkező levelekből, hogy ifju herczegünk nőül kapta Octáviát, Caesar leányát.

Kedvező moraj fogadta ez ujdonságot.

— Való — folytatta Gallio — üdvözlünk kell magunkat e frigy alkalmából, melylyel a herczeg eredeti czímeihez a férj és vő nevét csatolván ezentul egyenlő rangu lesz Britannicusszal. Seneca bátyám nem győzi

dicsérni levelében tanítványa ékesen szólását, gyöngéd-ségét, ki azzal teszi ragyogóvá ifjúságát, hogy a senatus-hoz a császár jelenlétében beszél, még nincs egészen tizenhat éves s már is megnyerte három bünsös vagy szerencsétlen város ügyét: Ilionét, Bolognáét, Apaméát.

— E szerint — kérde Lucius Cassius — nem örökölte őseinek, a Domiciusoknak sötét kedélyét.

— Semmi esetre sem — felelt Gallio — Germanicus él új életet benne.

Agrippina fiait még Annaeus Mela is dicsérte, holott őt nem számították a hizelgők közé; e dicséretnek meghatóaknak s őszintéknek látszottak, mért még gyermek fiának életére hivatkozva erősítette őket.

— Nero tiszta, szerény, jóakaró és kegyes; kis Lucanusom, ki nekem szemem világánál is drágább, pajtása volt játékaiban, tanulmányaiban. Együtt tanultak szavalni görögül és latinul. Együtt próbáltak költeményeket szerezni. Soha e szellemi harczokban Nero legcsekélyebb jelét sem adta az irigységnek. Sőt inkább: vetélytársa verseit dicsérte, melyekben az ifjukur gyöngesége ellenére is feltűnt itt-ott a forrongó erő, néha boldognak látszott, ha tanítója öccse legyőzte; gyönyörű szerénység az ifjúság uralkodójától; a poéták egykoron Nisus és Eurialus szent barátságához fogják hasonlítani Nero és Lucanus barátságát.

— Nero — folytatta a proconsul — heves ifjúságában gyengéd és kegyességgel teli szívet mutat. Oly erények ezek, melyeket a haladó évek csak megerősíthetnek. Claudius, midőn fiává fogadta, bölcsen egyesítette a senatus akaratával a nép óhaját. E ténye által megmentette a császárságot egy az anyja becstelenségével sujtott gyermektől és midőn Octáviát Nerónak adja, oly ifju Caesart biztosít számunkra, ki Róma gyönyöre lesz. Nero a közbecsületben álló anya gyermeke s egy filozófus lelkes tanítványa, Nero, kinek serdülő ifjúsága ragyogó erényekkel ékes, Nero, reményünk és a világ reménye, biborában is visszaemlékszik a Porticuson kapott leczkékre s igazsággal, mérséklettel kormányozza a világot.

— Elfogadjuk a jóslatot, — szolt Lollius — vajha a boldogság korszaka derengene az emberi nem számára.

— Nehéz előre látni a jövődőt, — szolt Gallio — de mi nem kételkedünk a Város örök életében. Az oraculumok végtelen uralmat ígértek Rómának s illetlen volna el nem hinni az istenek szavait. Elmondjam legkedvesebb reményemet? Örömmel várom, hogy a béke uralkodjék örökkön a földön a parthusok megbüntetése után; igen, nem kell félnünk tőle, hogy csalódunk, ha kijelentjük: vége az anyák-gyűlölte háboruknak. Ki törhetné meg ezután a római békét? Sasaink elérték a világ határait. Minden nép ismeri erőnket és kegyes voltunkat; az arab, a sabeus, a Hémus lakója, a lova vérével szomját csitító sarmata, a fürtös haju sicamber, a göndör aethiop, mind, mind tömegesen jönnek imádni védőjüket, Rómát. Honnan jönnének új barbárok? Valószínű-e, hogy észak jégmezői vagy Libia tüzes homokpusztái új ellenséget rejtenek a római nép számára? Valamennyi barbár megnyerve barátságunknak, leteszi fegyverét és Róma az aggságában nyugodt fehérhaju matróna, látja, miként ülnek minden népek tisztelettel köréje, mint fogadott gyermekei, hogy az egyetértésről és szeretetről elmélkedjenek.

Mindnyájan helyeselték e szavakat, csak Cassius rázta fejét; ez büszkélkedett a katonai méltóságokkal, melyeket előkelő származása nevéhez csatolt és a fegyveres dicsőség, melyet a poéták és a rethorok, annyira magasztalnak, rajongást keltett lelkében.

— Kételkedem benne, ó Gallio, hogy a népek valaha is megszünjenek egymást gyűlölni vagy egymástól rettegni. És, őszintén szólva, nem is óhajtom ezt. Ha a háboru megszűnne, mivé lenne a jellem ereje, a lélek nagysága,

a hazának szeretete? A bátorság és ragaszkodás alkalmazás hiján szükölködő erények lennének.

— Légy nyugodt, Lucius, — szolt Gallio — ha majd az emberek nem győzik le egymást, azon törekednek, hogy magukat legyőzzék. S ez a legerényesebb erőfeszítésük lesz, bátorságuknak és nagylelkűségüknek legneme-sebb felhasználása. Igen, a fenséges anya, kinek redőit és századoktól megőszült haját csodálattal nézzük, igen, Róma megalapítja az örök békét. Akkor jó lesz élni. Az életet bizonyos körülmények közt érdemes végigélni. Az élet: kis láng két végtelen sötétség között; részünk az istenségből. Míg él, az ember hasonlatos az istenekhez.

Mig Gallio így beszélt, egy galamb szállott a Vénusz vállára, melynek márványtagjai a mirtusok közül előcsillogtak.

— Kedves Gallio — szolt Lollius mosolyogva — Aphrodite madarának kedve telik beszédeidben. Mert tisztasággal és szeretettel teljesek.

Egy rabszolga hideg bort hozott és a prokonzul barátai az istenekről beszélgettek. Apollodorosz úgy vélte: nem könnyű fölismerni természetüket. Lollius kétségbe vonta létezésüket.

— Mikor a villám — mondta — lecsap: csupán a filozófustól függ, isten vagy a felhő küldte-e a villámot.

De Cassius nem helyeselte e könnyelmű felfogást. Hitt az Állam isteneiben. Csak előrelátásuk határvonalait nem ismerte, de bizonyította, hogy léteznek valóban. És, hogy az ősök vallásában megerősítse magát, azt az okoskodást használta, melyet a görögöktől tanult.

— Az istenek léteznek — mondotta. — Az emberek képet alkotnak róluk. És képet elgondolni az eredeti nélkül lehetetlen. Hogyan láthatnók Minervát, Neptunt, Mercurt, ha nem volna sem Mercur, sem Neptun, sem Minerva?

— Most aztán meggyőztél — szolt Lollius gunyosan. — A mézes pogácsa-árus asszony, a Forumon, a bazilika mellett látta Typhon istent, kinek szamarfeje és irtózatosa hasa van. És az isten mindenféle csinyt követett el a vénasszonnyal, aki azután Antiope példájára maga mondta el, hogy egy halhatatlan látogatásával tisztelte meg. Már most: bizonyos, hogy Typhon isten létezik, mert egy pogácsás asszonnyal incselkedett?

— Hiába gunyolódsz, Marcus, nem kételkedem az istenek létében — folytatá Cassius. — És azt vélem: emberi alakjuk van, mert emberi alakban jelentkeznek előttünk, akár szunyadunk, akár ébren vagyunk.

— Helyesebb azt mondani, — jegyezte meg Apollodorosz, hogy az emberek isteni alakuk, mert az istenek már előttünk éltek.

— Ó, kedves Apollodorosz — kiáltott Lollius — elfeleded, hogy Diánát előbb fának alakjában tisztelték és a nagy isteneket otromba kőbálványokban imádták. Cybelét nem két emlővel ábrázolták, mint asszonyt, hanem sokkal, akár egy nőstény ebet vagy egy emsét. A nap is isten, de mert sokkal melegebb, semhogy az emberi alakot megtarthatná: gömb lett belőle; ez hát kerek isten.

Annaeus Mela szeliden utasította vissza e gunyolódást.

— Nem kell szószerint venni — mondta — mindazt, ami az istenekre vonatkozik. A köznép Ceresnek nevezi a gabonát, Bachusnak a bort. De van-e olyan bolond ember, aki azt hiszi, hogy istent eszik és iszik? Jobban meg kell ismernünk az isteni természetet. Az istenek a természet különböző részei, valamennyien egyetlen istenben olvadnak össze, aki aztán az egész természet.

A prokonzul helyeselte bátyjának beszédét és komoly szavakkal határozta meg az istenség jellemét.

— Isten a világ lelke, mely el van terjedve a világ-egyetem minden részében, melyeknek életet és mozgást kölcsönöz. E lélek, e működő láng áthatva a renyhe anya-

got, világot alkotott belőle. Ez kormányozza és fentartja. Az istenség, e hatékony ok, lényegében jó. Az anyag, melynek hasznát veszi, mely renyhe és tehetetlen, lényegében rossz. Isten nem változtathatta meg a természetet, ez magyarázza meg a világban levő rossznak eredetét. Lelkünk részecskéje ennek az isteni lángnak, melybe egykoron belé fog olvadni. Tehát isten bennünk van és különösen az erényes emberben lakik, kinek lelkét nem rontja meg a sulyos anyag. Az a bölcs, kiben isten lakik egyenlő értékű istennel. Annak nem imádkoznia kell istenhez, hanem istent őriznie kell magában. S mily balgaság istenhez imádkozni! Mily kegyeletlenség hozzá intézni vágyainkat. Ezzel, mintha azt hinnők, hogy lehetséges: értelmét megvilágosítani, szivét megváltoztatni, szándékát megjavítani. Ezzel félreismerjük a Szükségességet, mely az ő változhatlan bölcsességét kormányozza. Isten a sorsnak van alávetve. Mondjuk jobban, a sors ő. Akarata törvény, melynek ő maga is engedelmeskedik, épp úgy, mint mi. Egyszer parancsol s mindig engedelmeskedik. Szabad és hatalmas a maga alárendeltségében, mert önönmagának engedelmeskedik. A világ összes eseményei az ő eredeti és mindenek fölött való szándékainak fejleményei. Onnaga ellen végtelenül tehetetlen.

(Folyt. köv.)

Krónika III.

Peri Dionüziu.

— apr. 7.

Az alkohol ellenségei szeptemberben kongresszust tartanak Budapesten és ennek a nemzetközi összegyűlésnek a programját most tették közzé. Ehhez a programhoz, vagy ahogyan hivatalosan nevezik »ideiglenes munkarend«-hez vagyok bátor ezennel és tisztelettel különvéleményt jelenteni be.

Azaz hogy . . . talán nem is olyan nagyon külön ez a vélemény, vagy legalább is nem eredeti, mert az alapvető gondolatát nem magam szültem, hanem az a csodálatosan mindig fiatal és mindig a jókedv ellenállhatatlan és ledisputálhatatlan igazságával dolgozó elme, amelynek, míg a falernumból merithette az ihletet, míg a testén keresztül kellett megstimulálnia a lelkét, hogy a szépet lássa és csak azt lássa: Horatius volt a neve.

Pro alkohol szól az ő különvéleménye, amelynek im én szegény dadogó tolmácsa nem az immoralitását akarom prédikálni, nem is a legnagyobb emberi érzésnek, a fajszeretetnek a cirkulusait akarom megturbálni, hanem csak annak a rosszul számító lélekökonómiának szeretnék elébe tárnai egy kis pogányságot, amely neopuritán nekivakulásában teljesen látatlanul hagy olyan valamit, aminek a látása nélkül embert sem lehet igazán látni: a szenvedélyt.

Most még nyugodt vagyok, később majd dühösebb leszek, azért most irom le, hogy az alkoholelles-mozgalom az úgynevezett kalucsni-okosságok közé tartozik. Ez az a polgári dárdás ész, amely, ha fergeteggel fenyegetődző időben kénytelen kimenni az utcára, kalucsnit huz. És el is éri vele azt, hogy a lába szárazon marad, de semmiféle módon nem biztosította magát arról, hogy a mennykő nem fog belécsapni. (N. B: csapjon is belé!) Ez az az

ujraéledő kerekfejűség, amely első felpislanása idején legnagyobb exponensével, Cromwellel megcsináltatta a legnagyobb számárságot, a vasárnapi munkaszünetet. Ez az a korunkban lappangva megint nagyranőtt prezbiterianizmus, amely lefosztja a dogmákról a katolicizmus misztikumát, de meghagyja a kopasz csontvázukat, hogy annál merevebbek legyenek. Ez az a bornirtság, amely mindenre egyenruhát szeretne huzni, de maga folyton más és más ruhában bukkanik fel. Ha feminizmus a neve, akkor az élet hófehér és rózsaszínű virággal behintett almafájából, az asszonyból kapanyelet akar faragni, ha párbajjelenes mozgalomnak hivatja magát, akkor a vért, ezt az »egészen különös folyadékot«, a — bocsánat az illetlen szóért — becsületnek az egyetlen igazi folttisztítóját akarja egészen a klinikák hatáskörébe utalni át, ha pedig életszokká válik, akkor szanatóriumokat épít a tüdővész ellen és egész komolyan elhiszi magának, hogy diadalmaskodott a betegsége. Pedig csak a bacillusokat verte meg és egyáltalán nem veszi tudomásul, hogy a tüdővésznek az igazi oka nem a bacillus, hanem a mai, korhadásnak indult s apró oszlopaiban kidülni kezdő társadalmi rend.

De a szenvedélyről beszéltem, erről az embertől elkülöníthetetlen, egészen jellemző valamiről, ami nincs meg sem az állatban, sem az Istenben, mert mindkettőjüknek a definíciójával ellenkezik, de multhatatlanul benne van az emberfogalom meghatározásában. A szenvedély a legnagyobb uzsorás, mert semmit nem ad, mindent csak vesz. Pénzt, időt és ideget a kártyán keresztül, ideget, velőt és munkaképességet azzal az eszközzel, amelynek mézsin alatt méreg a neve. De lám, a szenvedély, ez a nagy uzsorás, igaz uzsorás módjára viselkedik: amit máshol összeszedett, azt mind pazarul szórja szét, teli marokkal osztja akkor, amikor eltalálják a bolondját: a bor mámorában. A mámor az egyetlen megnyilatkozásformája a nagy egységnek, az emberi szenvedélynek, amely nem vesz, hanem ad. A játékos hozzáragad a földhöz, a szerelmes önmagába visszatérő kör, amely csak magának él, egoista kettesben, de az agyunk megszedítése, az idegeinknek stimulátiával való felajzása szent mód arra, hogy a köznek adjuk oda, ami józanságunkban csak a magunké. Láttatok-e már hallgatag, melankólikus kedvű embert, aki a negyedik pohár pezsgő után rakétázni kezdi magából a gondolatokat? Ismeritek-e a Musset, Poe Edgar, a mesemondó Hoffmann, a Munkácsy és annyi más nagy adó embernek a történetét?

Hogy »l'alcool tue?« Hát persze, hogy tue. Nem is érne egy hajítófát sem, ha nem ölné. Valaminthogy az életnek, ennek a nagy és mindig halálosan végződő, gyászosan rossz kórjóslatu betegségeknek sem volna semmi értéke, ha ott nem volna a végén a nagy ellentét, — mert e világon csak az ellentétek érdekesek — a halál. Kell a kutyának az élet halál nélkül.

Hogy a bor, amit magunkba csepegtetünk a porból, amelyből teremtetünk, sarat csinál? De hiszen Nanking porcellántornya, Sèvres vázái s Babilon falai is sárból valók! Hogy a pálinkában vitriol, fűzli és más méreg van? De Somlyó, Badacsony, Tokaj és Magyarád levében

ott volt a Fóthi dal, a Szeptember végén, a Rákhel siralma és Lilla, meg a virágai.

Valami pogány pogánytalanság volna, ha hiábavaló erőlködés nem lenne az a törekvés, amely előtör az északi szélesség ötvenedik és hetvenedik foka között fekvő földekről s hol ebben, hol amabban a förmában akarja ráteríteni a világra szemfedőnél gyászosabb és szürkébb, mert örömgylöklő leplét az egész-világra. Az abstinencia formájába bujt éjszaki spleen, a londoni vásárnapban megnyilatkozó észak-árja köd, a kiégett népfájták hamuja akarja ellepni a világot. Az a fanatizmus, amely rettenetesebb Kálednek, Mohammed katonájának a rajongásánál, mert nem izzó, hanem hideg. Mert nem a szenvedély nevében jön, hanem a szenvedélytelenségében s nem új istennel akarja agyonverni a régít, hanem a nemzetgazdaságtan, a statisztika és az adóalanyokról szóló összegyűjtések nevében akarja kiirtani belőlük azt a halovány, sorvadt, epigónos kis valamit, ami még megmaradt bennünk régi diadalmas, örvendező és napfényesen kaczagó emberi a pogányságból. A Pán halála előtt való időkből. A gyermekkorunkból.

Eljönnek gerezdontó szeptember közepére ide északról és délről a tudományos filoxérák, hogy megmagyarázzák az embernek, milyen számár, ha hatványozott mértékben akarja érezni az embermivoltát. Ha el akarja felejteni a maga tudását, hogy annál teljesebben élvezhesse a maga érzését. Jönnek az értelem apostolai, akik rémes gyorsasággal ki tudják számítani, hogy hány liter pálinkára esik évenként megfelelő mennyiségű pinczelakás és hogy ha a szeszmonopóliumot eltörölnék, hány tót napszámossal többben gyulladna meg a pálinka. De tökéletesen a számításukon kívül ejtik azt, hogy Ádám óta kell minden embernek a stimulancia. Hogy az arab hadzsásától kezdve a kínai ópiumán, az amerikai bagóján, a középeurópai borán és sörén, az északi gineveren, whiskyn, vutkán és kukoriczapálinkán keresztül, fel egész az eszkimó bolondgombából főzött bódítékáig mindig és mindenütt keresi az ember azt, ami önmaga fölé emeli, ha másnapra önmaga alá vágja is. Az üdvösségnek a mennyei harmatcsöppjét, a maguktól szabadulás és mégis magukban maradás egyetlen arkánumát.

Külön, sőt különös, mi több, szertelen is a véleményem. De nem magam hordom érte a felelősséget. Osztozik benne velem Horatius apánk és mindnyájatokban az a kis szent pogányság, amit a lelkünk fenekéből nem tudott kiirtani még az újraébredő és teméntelen apostolt találó neopuritanizmus sem.

Pánt agyonverték már ezek a kulturbarbárok — Dionysioszt hagyják meg nekünk.

Cholnoky Viktor.

Ami megváltsa . . .

Ami megváltsa a világot:
Mi volna ára?
Még hány Krisztusra lenne szükség?
S hogy felfeszítsék:
Hány Golgothára?!

Andor Gyula.

Beniczkyné.

A nekrológok az ő kissé meghatott, kissé feszes fekete pompájukban sugdolózni kezdtek, mintahogy a gyászoló közönség, mialatt a papra várakozik, szép hal-kan és diszkréten tárgyal az elhunyt gyöngéiről. A sorok közt meg volt írva, hogy a legolvasottabb magyar regény-író nő nem a világ legjobb regényeit írta. Ezt a furcsa megjegyzést azonban eltakarták a megemlékezések egyéb koszorui, a dicséretnek nehézzillatu fehér rózsái és a fiatal leányok nefelejcs-csokrai.

Mert volt valami gyöngéden költői és finoman női ebben a magyar asszonyban, aki hatvanöt évet, szép matrónakort ért el. Lehet, hogy valamikor a pesti bálók beautéja volt és a nyilvánosság előtt sűrűn szerepelt, de nekünk, akik ma élünk, úgy tűnik fel, mintha kerülte volna a szereplés alkalmait és csakis művei révén érintkezett a közönséggel. Az ezerfejú, hálás publikum csak egy arcát ismerte, amelyet a kiadók a regényei elé tettek. Ezt a komoly, telt, nyugodt arcot, amely lesimitott dus hajával viruló, kifejlett asszonytipust mutatott és hajviseletével, ruhája szabásával egy husz-harmincz év előtti divatra rezignált vissza. Kedves és gyöngéd női hiúság, hogy ezzel az arcával vonult vissza, úgy, hogy nyilván mindenkit meglep egy legujabb időből való fényképe.

Az életrajzi adatai még kevesebbet árulnak el mint az arczképei. Tizennyolcz éves korában adta ki első elbeszélő kötetét, nemsokára pedig a regényeit. Az ötvenes évek végén és a hatvanas évek elején. Tehát mintegy az őse a mai női írónak. Nagy nevet kapott örökségül és mindenestre erejére vall, hogy meg tudott birkózni a terhével is. Mert Bajza József leányát az apai név apoteozisa eleinte nyilván inkább nyomta mint segítette.

Ami egy asszonynál mindig érdekes, neki is talán megvolt a maga regénye. A lexikális adatok csak annyit árulnak el, hogy első férjétől, Heckenast Gusztávtól elvált és Beniczky Ferenczhez, Pestmegye mostani főispánjához ment feleségül. Ennél az adatnál többet mondanak a művei, amelyekben inkább gyöngédnek, mint szenvedelmesnek, inkább szentimentálisnak mint erősnek mutatja magát. Komolyságra, háziasságra, családiasságra és egyéb ilyen tündöklő női erényekre is vissza lehet következtetni egész gondolkodásából, amely inkább szolid, mint művészi. Nem a Sapphok és George Sandok vére csörgedezett benne. Ugy hogy végül szinte arra lehet konkludálni, hogy voltak ugyan regényei, de nem volt — regénye. És érdekes életrajzi adatok helyett érdekes regényeket hagyott hátra.

Auch Bücher haben ihr Erlebtes

Das ihnen nicht entzogen werden kann —

mondja Goethe. A Beniczkyné Bajza Lenke regényeinek külön élettörténete van. Hiszen maga a »Beniczkyné« név is fogalomná vált. »Beniczkyné« gunyosan a közönség átlagos izlését jelentette. Nagyon egyszerre, nagyon hirtelen kellett a közönségnek belekóstolnia a legmodernebb irodalmi áramlatba, amelyhez nem volt nevelve. És mint a hirtelen felcseperedett család, amely nemrég még a konyhai tűzhely körül osztotta meg nyomoruságát, titokban, mikor a vendégek nem látják, legszívesebben a konyha barátságos melegében sütkérezik: valami olyan közelséget, családiasságot érzett az olvasó publikum a Beniczkyné regényeiben is.

Az álszemérmies divat úgy hozta magával, hogy a Beniczkyné regényeiről kicsinyléssel beszéltek ép azok, akik a leghűségesebben olvasták. Hogy tulságosan szentimentálisak, hogy csupa herczeg, gróf meg báró szerepel bennük úgy, hogy végre az inasokról is kiderül, hogy

áruhába bujt szerencsétlen grófok. A sok irással járó pongyolaságra, ríktó stílvirágokra is tudott mindenki példát. De azért a kiadók a legjobb vásárt a Beniczkyne regényével csinálták és a lapok még legujabb időben is szívesen közölték egy-egy románját. A közönség úgy bánt vele mint a kegyeltjeivel, mennél többet szapulja, annál inkább megismeri és megszereti őket.

A közönség izlésének eltévedéséről már sok bus ének zengett. Talán igaztalanul is. Mert vannak, akik az ezereknek irnak és vannak, akik csak tíznek. És akik az ezereknek irnak, azoknak demokratáknak kell lenniök, parolázniok kell közkedvelt eszmékkel és megszokásokkal. A jutalom és a büntetés érte nem marad el, amint példák bizonyítják. A német Marlittné és a magyar Beniczkyne nem pályáznak a legnagyobb halhatatlanságra. Ővék volt az élet érdeklődése — aminél többet nyilván el sem érthettek volna — az utókor csak temetni tud.

És hogy én is koszorut kössék: elmondok egy esetet, amelyet nem a hangulatcsinálás kedvéért találtam ki. A szivarosbolt elé kitették hétfőn délben a képes ujságok tábláját. Iskolából jövet süldő leányok álltak meg a gyászkeretes ujságczimlap előtt és hangosan olvasták a keresztel elíratott nevet: »Beniczkyne Bajza Lenke«.

— Tudod ki ez? — szolt az egyik. — Ennek a regényét adtam neked tegnap kölcsön.

Mintha madárajkak dicsérete lett volna a tavaszi levegőben. Ez volt a legszebb epitaphium, amit eddig hallottam.

Plume.

Saison.

Sportokról.

— ápr. 7.

Magyarországon a sporttal foglalkozók száma az utolsó évtized alatt legalább megtízszereződött. Ha az előtt 25—30.000 ember foglalkozott testgyakorlással, most e közönség számát nem tulzás 300.000-ben megállapítani, sőt talán szerények is vagyunk, mikor ennyire taksáljuk a vadászok, lovasok, vivók, halászok, fotografusok, uszók, footballozók, tenniszszók, korcsolyázók számát.

Az első sport, amelyet nálunk üztek, kétségtelenül a vadászat volt, miután az ezredeleji lovaglást nem lehet szórakozásnak minősíteni, czélja első sorban a honvédelem volt. A vadászat kemény vonásu, zord és szomorú tónusu mulatság, tompított képe az egykori embernek, aki öl és rabol. A mai halandó e sporttal úgy játszik, mint a tüzzel, a vízzel, az elemekkel, amelyeket tudása megfékezett. A modern embernek azonban gyakran ez a játék is sok s idegei nem bírják el a feltámadott kísérteteket, akár-milyen szalonképes toiletteben jelenjenek is meg.

Igy történik, hogy az élő vadat papírmásé-czél tábla helyettesíti, a golyót pedig lapda, a kést, puskát raketta. Sőt némelyek még egyszerűbben fogják föl a dolgot s az állatot az idővel helyettesítik. Igy keletkezett például a gyorsfutás, a kerékpározás, az automobilozás, már ami tudniillik sportszerű és nem közlekedésügyi jelentőségét illeti. Mások az elemekkel perszónifikálják a vadat s az uszó, a korcsolyázó, aki a record ellen dolgozik, tulajdonképen épp oly nimród, mint az erdőket barangoló jáger, csak kényelmesebb álláspontra helyezkedik.

Igy decentralizálódott egy forrás s jutott el csöppekben immár százezerek véérébe. Ennek a viznek üdvös hatását mindenki érezi, aki valaha lóháton ült vagy evezőt forgatott. Legyőzni valakit vagy valamit, mindig jóleső érzés, amely az önérzetet, bátorságot emeli. Ezen az alapon a sportoknak nagyra kellett virulniok, különösen egy keleti tónusu nemzetnél, amelynek ereiben atavice fel-fellobban a régi idők emléke. S ma már elmondhatjuk, hogy alig van kisebb módu ember, aki valamelyes sport-hoz ne konyitana, ha mindjárt csak ahhoz, hogy a lóversenyter tribünjére ül és öt forintot tesz az X vagy Y nevü lóra.

Ahány ember testgyakorlással foglalkozik, ugyanannyi szabadul meg a kávéházak, klubhelyiségek füstös oduiból. Már ez magában véve oly nagy nyereség a közegészségügyre, hogy érdemes külön aláhuzni. De fejleszti a sport az ügyességet, a rugalmasságot, a természetességet, az önérzetet, csupa oly tulajdönt nevelve, amelyre a modern életben épp oly szükségünk van, mint a jó könyvekre és jó anyákra. Aki valaha egy lapdát kergetett a goal felé, vagy a kutyák mögött végiglovagolta az őszi avart, a trükkök egész láncolatával ösmerkedett meg és megtanulta, hogy a becsületességhez is kell egy adag ravaszság, hogy hatása legyen, miként a leghathatósabb orvossághoz. De ez a sportsmani ravaszság nem megvetendő succrescentia, ellenkezőleg, egész bölcseséget, higgadságot, logikát jelent, mert megmutatja azt az arkimedesi pontot, amelylyel minden nehéz dolgot meg lehet közelíteni. Hackenschmidtet ha felültetem a legcsöndesebb telivérre, az el fogja kapni a díjbirkózót és úgy meghurczolja, mint a tököt, míg a tíz éves, 25 kg-os lovászfú megfogja a legtüzesebb paripát s úgy lovagolja, mintha női háta volna. A sportban soha nem győz a nyers erő, hanem a helyes ítélőképesség, az ügyesség és a természetesség. Egyike a legkittünőbb hölgy-lovasoknak Hieronymi miniszter Mariska kisasszony-leánya, aki filigrán termete daczára négy lovat tud tandemből hajtani, úgy tudniillik, hogy maga ül az ötödiken. Ez olyan erőprodukczió, amelyet kilogramban nem is tudnék hamarjában kifejezni, s egy fiatal leány mégis meg tudja oldani, mert nyugodt keze együtt vibrál a ló energiájával, s higgadságával szinte szuggerálja, lebilincseli a keményszájú paripát, amely együtt szívesen dolgozik valakivel, de legyőzni magát nem akarja engedni. Ez persze már talentum, amire születni kell, de azért átlagban a legtöbb ember a sport révén olyan testi ügyességre tesz szert, amelyet egész életére, úgy anyagilag, mint erkölcsileg, megőriz.

A sportok erőteljes szárnycsapásai révén a szórakozásokból lassan tudomány lesz, amelynek kellően kiépített alapja van. Tizenöt-husz évvel ezelőtt a lóversenyen csupa naiv ember volt s a bookmakerek, egy Lehmann, egy Walpole milliókat szedtek össze. Ma már csupa tanár ül a tribünökön s úgy mérlegelik az esélyeket, mint a szatócs a fűgét vagy a rizst. Az ügető-sport a ló boncztanát alakította át, a kerékpár megteremtette az automobil, ezt a csodás technikai vívmányt, a légghajzás a népi ünnepek köréből nagy harcászati és művelődéstörténeti tényezővé nőtte ki magát s nincsen sport, amely ki ne

emelkedett volna a pusztá multságok köréből s a nemzet intenzív életében ne kért volna magának helyet. Játszotunk e kérdésekkel s talán azért lettek ily jelentőségesek, mert a passzio nevelte őket nagyra, nem a rideg kötelesség. De ma már nem lehet mosolyogni rajtuk, mint ennek előtte, mikor a Váczi-utcán végigtopogó biciklista mögött szaladtak a főváros összes csiszlikjei, ma ez a szórakozás tiszteletet érdemel, mert célja van s az emberi energia, a tudás működik benne, amely a dolgozószoba rideg területét összekapcsolta a levegő, a nagyvilág, a szabadság szféráival.

Syrion.

A költő végzete.

— Verses elbeszélés. —

I.

A nap forrón tűzött az aszfaltra. Nyári unalomban gőzölgött a verőfényen a főváros és a magányos utcában egyetlen alak volt látható. Ez volt az ifju költő, aki érvényesülni akart. Ődöngött az utcán és várta, míg az előkelő napilap szerkesztője betér abba a kis kocsmába, ahol törzsasztala volt. Kis vártatva meg is jelent a szerkesztő az utcában s ekkor az ifju odalépett hozzá:

— Schell vagyok — mondta röviden. — Verseket írok, többféle néven, mint: Porhanyós, Rongy Fülöp, Piszkos Kázmér és a többi. Érvényesülni akarok. Itt a a versem, olvassa el.

S ezzel átnyújtotta neki a következő verset, melynek czime ez volt: Dal.

*Te is szeretsz, én is szerellek,
Te sem mondod meg, én se nem,
Hallgatva járdosunk e földön
S titkolózunk, egyellenem.*

*Mindenik másikat várja,
Csak hallgatunk, csak titkolunk.
Büszkék vagyunk, gögös szívünk, és
Önéretünkbe — meghalunk.*

A szerkesztő ezt elolvasta és ránézett a költőre:

— Ez egy rongy — mondta kellemes baritonján. A költő a földre nézett.

— Igen, — folytatá a szerkesztő — ennek nincs karaktere. Manapság a kedves, játszi, francziás, szkeptikus hangot szereti a közönség. Olvassa Heinét, Stecchettit, Heltait, fiatalember.

Azzal ebédelni ment.

II.

A költő búsan ment haza, s otthon elhatározta, hogy ezzel a szigorú állattal többé nem áll szóba. De okos gyerek volt a költő s érezte, hogy a szerkesztő igazat mondott neki. Kedvesnek, játszinak, szkeptikusnak, francziásnak kell lenni.

Leült tehát az asztalhoz, s ez értelemben dolgozta át a verset. Czime most ez volt: Chanson.

És így hangzott:

*Szeretjük egymást úgy à-peu-près
De mint a potykák, hallgatunk,
Blamázs is volna, hogyha szólánánk,
Egymástól akár meg is halhatunk.*

*Vallomást sohse fogsz meglátni
Rongy pofámon, s ezt szégyelem,
S ha quand même nyelvemre szaladna
Gondolok egyet — s elnyelem.*

Ezt elvitte egy kövér szerkesztőhöz, aki pipázva olvasta végig.

— Pfuj, — mondta rá — micsoda kéjencz, ledér, naturalista szemét! És milyen magyartalan! Milyen idegen! Olvassa a nemzeti költőket, fiam, olvassa kurucz emlékeinket, legyen magyar, aki áldója van!

És ő is ebédelni ment.

III.

— Hm, — mondta az ifju magában — ez egy maradi hájtömeg, egy lehetetlen alak, de igaza van a dolog lényegében. Most divat a magyaros forma, a drámában Ocskay, az operettben János vitéz, magyarosan fogok írni!

És ráadta magát a régi magyar vers-émlékek tanulmányozására. Egy hét múlva készen volt a vers magyaros átdolgozása, s most ezt az archaikus czimet viselte: Gajd. Így hangzott:

*Bogláros pantallér
Lódinggal az vállamon
Lódinggal az vállamon
Bévalló szavaadat
Dehogy is nem vállalom
Dehogy is nem vállalom.*

*De nem szólsz csellagom,
Az móríngos legénynek
Az móríngos legénynek,
Kítöszöm hát hasamat
A szép verőfénynek
A szép verőfénynek.*

A borotvált arczu, lesimitott haju, ábrándosan nyulánk szerkesztő, aki régi pesti jó firma létére nem átalotta angol perverzre játszani magát, lenéző mosolylyal fogadta ezt:

— Nem kell — mondta. — A Modernség göze kell. Hajnal! Hajnal! Uj művészet kell! A szavakkal kéjesen játszani! Verlaine! Wilde! Arno Holz! Menjen és fürödjék meg a Modernség hüvös lángjában!

És ebédelni ment ő is.

IV.

A költő igazat adott neki is. Sőt csak neki adott igazat. Érezte, hogy haladni kell a körral s modernnek kell lenni. S mivel — nem győzöm eléggé ismételni — érvényesülni akart, leborotváltatta a bajuszát, olajjal lesimította a haját, Bernhard Shaw-ról álmodott, Léon

Dierx-el, Arthur Rimbaud-val és Maeterlinck Mórral foglalkozott.

Ezek után pedig újra átalakította a verset, így:

*Néma vágyak . . .
Ő nem szól üdv-keltő hangon.
Mámorhintámat nem löki,
S én lógok . . .*

*Néma vágyak . . .
Kiejtett szók tűz-oltó hűvössége —
Nem borítl régi lángom — üszke-vesztett hevére . . .
És én se szólok . . .
Lelkemnek fojtott füstje
Szóra nyitott számon el nem illan . . .*

Itt egy kicsit habozott a költő. Nagyon belehevült és ezt akarta odairni:

Kussolok . . .

De erősnek találta. Odairta tehát:

*Néma vágyok. Szivem halk moszat —
A zúgó tenger fenekén . . .*

Ezt a verset hozzám hozta. És ez volt a szerencséje. Mert én kiadtam, ime, nemcsak ezt, hanem a többit is. És ebédelni mentem én is.

Vessző.

INNEN-ONNAN.

♠ **A nyomoruság milliói.** A negyven szolgai állásra, amelyre a főváros pályázatot hirdetett, éppen ezernégyszáz pályázó jelentkezett. Tehát minden szolgai állásra éppen harminczöt ajánlkozott. Az újságok ezen, mint az idők szomorú jelén, vagy szomorú idők jelén keseregnek. Hogy a jel szomorú és az idő is szomorú, az nagyon valószínű, de ezek a jelzők általánosabbak és tartósabbak semhogya valami speczálisan jellemző lenne bennük. A dolog ugyanis úgy áll, hogy a pályázók száma tavaly is harminczötször annyi volt, mint az üres állásoké. Tavaly is, meg harmadéve is, meg tiz esztendővel ezelőtt is és így lesz ez kétségtelenül tiz esztendő múlva is. Az idő tehát mindig szomorú volt és szomorú lesz is, már tudniillik azoknak, akik ezernégyszázadmagukkal pályáznak negyven ember kenyerére. Bizonyos, hogy ezek sohase fognak se elfogyni, se megfogyni: de ebből az időre magára semmi hitelesen és speczálisan jellemző nem következik. Mert az idő maga az élet és a világ minden nyomoruságával és minden örömeivel. Neki vannak szomorú és vidám jelei és tud produkálni mindenik fajtából, a hányszor csak alkalom kínálkozik reá. Az érdekes a dologban csak az, hogy a nyomoruságnak óriási darab kenyere lehet, ha táplálni tud belőlük ennyi temérdek ezer, sőt temérdek millió embert, akiknek niñsen kenyerek. Vajjon az egész világ pénzének melyik részén van a nagyobbik fele? Vajjon a milliomosok zsebében-e vagy azokéban, akiknek minden koronájuk — az utolsó?

* * *

○ **A színvonal.** Ilyen is rég történt utóljára! A krisztinavárosi kaszinó kérvényt nyújtott be a városhoz, hogy mikor majd Budán játszik a Népszínház, előkelő legyen a színvonal. Bocsánat, t. kaszinó, ez nagyon naiv dolog. Mi írjuk a cikket, a publikum tüntetőleg nem megy a színházba, a kritika

jajgat, a karzat pisszeg, mind azért, mert Pesten sincs színvonal. És önök most kérvényileg akarják kiforszírozni a színvonalat? A Népszínház nem adhat mást, »csak mi lényege« és ha kérvénnyel segíteni lehetne a színvonalon, akkor Vidor Pál, amilyen buzgó és költséget nem sajnáló ember, — már rég iratott volna magának egy kérvényt . . .

* * *

△ **Éljen a császár!** Gyönyörű dolog, ha valaki minden eseménynek általános törvény alapján magyarázatát tudja adni, még gyönyörűbb, ha újságolvasás közben az egyes eseményekből általános törvényeket konstruálhat. Remek essayt lehetne mostanság az általános nemzeti öntudat ébredéséről írni, ha az ember a japánokat nézi, milyen hősök, az oroszokat, hogy halnak meg az alkotmányért és a magyarokat, mint borítják föl az eddigi állapotokat. De fataliter a szabadság-feltaláló Franciaország ugyanebben az időben egy operette-börtönbe akarta csukni a köztársaság elnökét, hogy helyébe Napoleon Viktort ültesse császárnak. Ez a katonai összeesküvés csak nem illik bele a tapasztalt, általános nemzeti szabadságvágyba? Hogy katonák csinálják? Éppen mi azt tartjuk, hogy minden állam nemzeti ereje a hadserege nemzeti mivoltától függ. Ide tehát új teória kell, vagy a francia esetnek egy új, külön teória. A filozofusok nem fognak kétségbeesni, ők hamarabb tudnak valamit megmagyarázni, mint megérteni. Nem is merem megkockáztatni az állítást, hogy akárhány törvényt gyártunk is, az élet nem törődik vele s ha valamely mozgalom törvényszerűség látszatával bukkan föl a földteke különböző foltjain, annak egyszerű oka, hogy mindig mindenütt egy csomó ember mindent másképp akar, mint van. Ha elszórtan tör ki az akarat, akkor önérdeknek mondják, de ha egyidőben esik meg, akkor jön a gondolkodó és törvényt csinál.

* * *

♠ **A Panama tragédiája.** A világ összecsapja azt a két kezét, amelyben az erkölcsi fölháborodását tartja és méltán csapja össze. Már megint a Panama-csatorna! Ez a szerencsétlen Panama-csatorna! A Panama csatornáról ugyanis a héten megint kisült egy új panamá. Nem olyan nagy, mint az volt, amelyről a panamát elnevezték panamának, de azért ez is panama. Most is csaltak, hamisítottak, sikkasztottak, szóval szabályelleneskedtek és rendelleneskedtek. A világ összeráncolja a boldogtalan Panamára azt a régi igazságot, hogy kutyából soha se lesz szalonna. Lesznek olyanok is, akik ezt előre megmondták. Sőt ezek igen sokan lesznek. A Panama-csatorna pedig a vén bűnös, ha szólni tudna, így szólna:

— Igen, mélyen tisztelt világ, nem tagadom, megint bünbe estem. De hogy ez történt, annak nem csak én vagyok az oka. Te is. Akkor először buktam, fiatal voltam és tapasztalatlan. Megbűnhődtem keservesen és azután minden erőmmel és minden vízzel azon voltam, hogy lemossam magamról fiatal bűnöm szégyenét. A megbocsátás, az elfelejtés. Vannak szerencsések, akiknek sikerül ez a törekvésük. Én azonban az örökre megbélyegzettek szerencsétlen hadába tartozom. Az én bűnöm, az én rovott multam szimboluma lett a becstelenségnek. Az én becületességem csak hazugság lehetett már az egész világ előtt, nekem igazságom csak akkor lehet, ha becstelen vagyok. Jól van, mondtam erre magamban, hát legyen csak ugyan nektek igazatok!

* * *

+ **Az üldözött város.** Olvasom Nis' város szörnyű megalakoltatásának történetét és az önzés hálává olvad bennem, hogy nem lakom a Belvárosban. Nis város tudvalevőleg elkö-

vette azt a nem is tudom: tapintatlanságot-é, vagy ügyetlenséget, hogy hű maradt az Obrenovicsokhoz akkor is, mikor már az utolsó Obrenovicsot a feleségével együtt mellbelőtték, megfojtották, lebicskázták, összetaposták és holtan az utcára rugták hűséges tisztjei és zászlótartói. Nis város akkor elég vakmerő volt ezt árulásnak és erkölcstelenségnek nyilvánítani. Csak természetes, hogy ezért most keservesen lakolnia kell. Elszedték tőle mind azt a jót, amit képviselőjelöltek szoktak ígérni a kerületük székhelyének: a dohánygyárat, a pénzügyigazgatóságot, a kaszányát, a sóhivatalt, a törvényszéket, a járásbiróságot, a vasutigazgatóságot, a csendőrlaktanyát, a harmadik egyetemet. Sok ezek közül nem is volt Nisben, de ezeket is okvetetlenül elvették volna, hadd lássák a niseiek, hogy új regíme van és hogy jár az, aki a zsidónak nem köszön. Az új regíme-ek ezt mindenütt a világon így szokták csinálni és ezért jutott az eszembe rögtön, mikor a képviselőház új háznyaga haladéktalanul elcsapta a képviselőház régi portását, hogy mi lesz most a szegény Belvárossal? A Belvárossal, amely elkövette azt a tájékozatlanságot, hogy Tisza Istvánt választotta meg, mikor megválaszthatta volna Andrássy Gyula grófot. Beszélnek, hogy az egész Belvárost áthelyezik büntetésből Alsó-Kubinba és ha ez mégse történik meg, az csak Polónyi Géza érdeme lesz, akinek a Belvárosban van az ügyvédi irodája és elég jól megy ott, hogy máshova ne kívánkozzék.

* * *

× **Patikajog.** Sok szép jog van. Gyönyörű jog az önvédelmi jog, csinos jog a büntetőjog, de a legszebb jog mégis csak a patikajog. Ennek kéne tanszéket állítani az egyetemen, mert aki a patikajogot bírja, az el van látva egész életére. Most megint nagy rohanás van két patika ügyében a miniszterhez és városhoz, mindenkire, akinek még befolyása van... De az u. n. »öreg provizorok« valószínűleg megint kiesnek, s mulatósi fiúk kapják e szép jogot, akiknek valahogyan találtatódik a zsebükben egy patikus diploma. Mert ezentúl mindenkinek, aki érvényesülni akar és akinek pártfogói a piros bársonyszékeken ülnek, illik, hogy patikus-oklevele is legyen. Ez most marsallbot a tarsolyban. Legalább is marsall-jövedelem, szintén a tarsolyban.

A színházi hét.

Nemzeti Színház. Tetszik ismerni azt az érzést, mikor az ember sok, sok tejberizskása és krumpliceves után egyszerre tisztességes táplálékhoz jut, vagy mikor váratlanul egy okos urral találkozik az ember, miután már rég feladta erre nézve a reménységet is? Hát ilyenformát érezhet minden Nemzeti színházi lény a *Szemere* György premiérje után. Az utolsó ízig íróember munkája ez az »Erősek és gyengék«, az első irodalmi tény ez annyi önképzőkori tény után és a kritikus boldogan sóhajt fel, hogy ime akadt valaki, akit nem kell megvigasztalni biztatásokkal, hogy ifjú ember, önben daczára a tömérdék daczarándónak mégis lehet talentum. Egész dolog ez a darab, jó tulajdonságaival és hibáival egyetemben, karakterisztikus a *Szemere* György írói egyéniségére, s nagyon kedvesen esik, hogy sem Ohnet Györgyöt, sem a magyar szerzők egyéb kaptafaliferánsait nem juttatja eszünkbe. Két ember története az egész, az apa és a fiu, akik teljesen rokonok karakterben és akik szörnyű messzire esnek egymástól, végre ismét egymásra találnak egy gyönyörű szép utolsó jelenetben. Mind a ketten idegenek a konvenczióktól füledt arisztokratikus atmoszférában, mindketten kifelé gravitálnak környezetükből, de a fiunak pozitív energiája van ahhoz, hogy ki is szakadjon ebből a milió-

ből, az apa pedig, negatívnak mondható erejével, benn marad a társaságban és ott benn verekedik a butaságokkal. Az apa egy színésznőt vett el feleségül és éreznie kell, hogy elvesztette a társaság előtt ahhoz való jussát, hogy emberszámba vegyék. A fiu kívül a társaságon, egy elkeseredett, az igazságért való harcban elzüllő barátjánál éppen azon van, hogy egy szerencsétlen leányt magához emeljen, akit bátyja ejtett meg. Az apa nem látja be, hogy mind a ketten ugyanazt csinálják, csak más technikával, ő bennél a konvencziókban és nincs öntudata arról, hogy tulajdonképpen ő is azok ellen lázong. Tiszta drámai módon áll szemben ez a két ember, s igazán nagy-szabású drámai kép az, amint az apa tudtán kívül egyre jobban kifelé szorul a neki is idegen társaságból, míg egyszerre kint van egészen és odakünn az egészséges emberek között találkozik elvesztett fiával. Egy pár biztos kézzel vezetett jeleneten át teljes folyamatossággal megy végbe ez az érdekes evolúció s a jelenetek felszine alatt nemcsak ez a konzekvens kifejlődés van meg, hanem szintén egy pár karakterisztikus vonással be van állítva az egész milió is, amelyet különben folyton látunk, mintegy tükörben az öreg ember lelke mélyén lefolyó eseményeken át.

Egészen elmosódik ezekkel az értékekkel szemben egy pár mellékes hiba, például az, hogy az első felvonásban és a másodikban megindul egy külön esemény a leány és az elkeseredett ember között, aki éppen azért szenved sokat, mert a kétségbeesett leányt magához vette, aztán ez a mellékevolúció a második felvonás végével megszakad. A novellista dolgozásmódból maradt vissza ez a kis drámaiatlanság, amely egyúttal az egyetlen igazán észrevenni való fogyatékosága a darabnak. A főevolúcióban folyamatosság, tömörség, biztosság, határozottság konstatalható, azután a darab stílusában egy hihetetlenül ritka érték van meg: a magyar beszéd, amitől már majdnem elszoktunk a Nemzeti Színház színpadán, legfeljebb fordított darabokkal kapcsolatban volt hozzá szerezcsénk.

Pethes, Odry, Gál és Cs. Alszeghi Irma állottak az előadás élén. Befejezett, tökéletesen átélt művészi produkció volt az, amit ők a deklamáló stílustól ment ensembleben bemutattak. Gál egyszerűen kétségbeejtő a kritikust. Eddig roppantul intelligens, hajszálfinomán megfigyelő zsánerfestőnek kellett őt tartani, most pedig egyszerre és váratlanul a szíve legmélyéről jövő érzések bukkantak elő és megcsinálta azt, amit csak a legnagyobbak tudnak megcsinálni: semmi eszközökkel emberi igazságok tömegét hozta ki. Ezek után már végképen halálos bűn lesz, ha konczessziókat tesz a stílusnak. Ő neki nincs joga többé mimikrizálódni az öregekhez, ment ő neki elsőrendű kötelességei vannak a mi színészművészetünk megreformálásában. Molnár László, Dezső és egy kis szerepben Horváth Jenő otthonosan illeszkedtek bele ebbe a magas színvonalon álló, egészen modern ensembleba, sőt Török Irma is megpróbálta ezt, Helvei Laura is, csak Náday Ferencz nem. Ő variété-számokat adott le az egyes jelenetek között.

A multheti szindarab, a Pakots Józsefé egy kicsit elhomályosodik ennek a jó darabnak a világitásában. Most már nem tűnik fel olyan jelentős eredménynek az, ha valaki egy felvonást tisztességesen meg tud írni, amikor kitűnt, hogy magyar embertől négy jó felvonás is kitelik. Mindazonáltal ma is emlékezzünk még arra a kellemes tulajdonságára a fiatal szerzőnek, hogy nem akar többet mondani, mint amennyi mondanivalója van, s mondanivalójának kevésségét nem akarja az ugynevezett lírai jelenetek gyöngyvirágos, patakos, fülemülés, holdsugaras és egyéb költői rekvizitumos frázisaival elerkölcstelenedni. Ez őt rokonszenvesen különbözteti meg a többiektől, a bőbeszédűektől. — *m.*

*

Kézről kézre. A Vigszínház, minekutána német darabok sorával eleget tett a tisztességnek, egy Feydeau-darabban ismét szolgálni akarja a jókedvet. Kár, hogy a francia bohózatokban csak nevetnek és nem gondolkodnak az emberek, mert akkor nem látnák őket annyira egyformának, mint a városi ember a birkák arcát. Feydeau darabjában az asszony kézzől kézre jár s értékét csak az látja, aki kiadta kezéből s az asszony is szerelmi tapasztalataiból visszafelé találja meg az ugynevezett boldogságot. Ilyen témáról tragédiát is lehetne írni, anélkül, hogy kevesebb ember kellene hozzá, mint Feydeau, dia-logja is fölötte elmés, de nem igen ítélték meg, mi benne a szerző s mi a fordítója, Molnár Ferencz érdeme. Az ensemble ugyancsak a színház rendes művészeiből került ki. Hegedüs, Góth, Tanai, Balassa, Vendrey és Győző, a hölgyek között Varsányi Irén és Kertész Ella játszott. — b.

IRODALOM.

A »Műveltség Könyvtárával«, ezzel az igazán közérdekű irodalmi vállalattal a munka érdeméhez képest bővebben akarunk foglalkozni. Ezuttal csak megemlítjük, hogy a »Műveltség Könyvtára« első kötete: »A technika vívmányai« czimen megjelent.

»Országgyűlési almanach.« A Sturm-féle almanach ezuttal dr. *Fabrá Henrik* és dr. *Ujlaki József* szerkesztésében jelent meg. Tartalmazza az 1905—1910. évre összehívott országgyűlés főrendeinek és képviselőinek életrajzi adatait. Ezuttal a parlament gyökeres változáson ment át s nem kis dolog volt a szerkesztők részéről a közel 900 életrajzi adat összegyűjtése. Munkájuk hasznos és nélkülözhetetlen segédkönyv mindazok részére, akik a magyar közélet vezetőegységével akarnak megismerkedni. A kötet ára vászonba kötve 6 korona 50 fillér és megrendelhető a kiadóhivatalban, V., Dorottya-utca 6.

KÖZGAZDASÁG.

A Magyar Jelzálog-hitelbank márczius 31-én tartotta madarasi *Beck Nándor* udvari tanácsos elnöklésével évi rendes közgyűlését. A formalitások elintézése után bejelentette, hogy Budapesten 29.849, Bécsben 29.302 és Párisban 1300 részvényt helyeztek letétbe, amelyek összesen 60.000-nél több szavazatot képviselnek. Ezután felkérte a jegyzőkönyv vezetésére dr. *Neumann Miksa* főtitkárt, annak hitelesítésére *Barla Arnold* és *Fürst László* részvényeseket. Ezután felolvasták az igazgatósági jelentést és a közgyűlés elfogadta a tiszta nyereség hovatartozását iránt beterjesztett igazgatósági javaslatokat, amelyek szerint a tavalyi áthozattal együtt 6,906.061 korona 67 fillért kitevő tiszta nyereségből részvényenkint 27 frank osztalékot fizetnek ki. 400.000 koronát az osztalék-tartalékalap javadalmazására fordítanak, 200.000 koronával szaporítják az ingatlan-tartalékalapot és a fenmaradó 848.467 korona 74 fillért az új számlára írják át. A közgyűlés elfogadta az összes javaslatokat és úgy az igazgatóságnak, mint a felügyelő-bizottságnak a felmentvényt megadta. A felügyelő-bizottsági tagok működési ideje lejárván, a közgyűlés újra megválasztotta *Sarbo Vilmos*, *Bamberger Béla*, *Matuska István*, gróf *Széchenyi Aladár* és *Hevesy-Bischitz Lajos* részvényeseket és gróf *Korniss Károlyt* mint póttagot három évre. Végül *Szende Lajos* részvényes indítványára a közgyűlés köszönetet szavazott madarasi *Beck Nándor* vezérigazgatónak sikerdús működéséért, valamint az igazgatóságnak, felügyelő-bizottságnak és a tisztviselői karnak.

A Magyar Agrár- és Járadékbank Részvénytársaság márczius 31-én tartotta IX. évi rendes közgyűlését madarasi *Beck Nándor* udvari tanácsos elnöklésével, amelyen 33 részvényes 30.320 szavazattal volt jelen. Elnök a jegyzőkönyv vezetésével *Felner Frigyes* dr. vezértitkár bízta meg, a jegyzőkönyv hitelesítésére pedig *Herzog Mór Lipót* bárót és *Lippich Gusztáv* részvényeseket kérte föl. Azután előterjesztett az igazgatóság jelentése, a közgyűlés jóváhagyólag tudomásul véve, a felmentvényt mind az igazgatóságnak, mind a felügyelő-bizottságnak megadta és elhatározta, hogy az 1,660.851 korona 04 fillér tiszta nyereségből 1 millió 200.000 korona, vagyis 5 százalék, tehát részvényenkint 20 korona fizetessék ki és az ezen

összegnek, valamint a múlt évről áthozott nyereségnek levonása után még fenmaradó 290.589 korona 24 fillér tiszta nyereségből 20 százalék, vagyis 58.117 korona 85 fillér, mint alapszabályszerűleg megengedett legmagasabb javadalmazási hányad a tartalékalaphoz csatoltassék és az igazgatóság alapszabályszerű jutalékának 29.058 korona 92 fillér összegben való levonása után még fenmaradó 373.674 K. 27 fillérből a külön tartalékalap számára 150.000 korona, az intézeti tisztviselők és szolgák nyugdíjalapjának javadalmazására 20.000 K. utaltassék át és az ezután fenmaradó 203.674 korona 27 fillér új számlára vitessék át. A szelvények április 1-től kezdve az intézet pénztáránál, a Magyar Jelzálog Hitelbanknál, a Magyar Leszámitoló- és Pénzváltóbanknál Budapesten, vagy az Union-Banknál Bécsben fizettetnek ki. Végül a közgyűlés *Enyedi Béni* mérnököt az igazgatóság tagjává választotta. Az ügyvivő igazgatóságba *Barla Arnold*, madarasi *Beck Nándor*, *Bujanovits Sándor* és csetei *Herzog Péter* báró küldetett ki.

A Pesti Hengermalom-Társaság márczius 31-én tartotta *Kochmeister Frigyes* báró elnöklésével évi rendes közgyűlését. A társaság tiszta nyeresége az 1904. évben 92.428 korona 90 fillér volt. A közgyűlés a fölmentvényt minden irányban megadván, elhatározta, hogy az alapszabályszerű levonások után 64.000 korona 4 százalékos osztalékra fordítottassék, 2772 korona 87 fillér a tartalékalapra és 13.293 korona 61 fillér nyereség pedig új számlára vitessék át. Ennek folytán a 44. sz. szelvényei az egész részvényeknek 32 koronával, a tized részvényeké pedig 3 korona 20 fillérral fognak beváltatni április 1-én a Magyar Általános Hitelbanknál, Budapesten. A közgyűlés ezután a múlt évben elhunyt felügyelő-bizottsági tagok, *Guda Döme* és *Neuschlosz Ödön*, érdemeit jegyzőkönyvében megörökítvén, *Glatz Erich* urat a felügyelő-bizottság rendes és *Morvay István* urat a felügyelő-bizottság póttagjává választotta. Az igazgatóság tagjává pedig *Burchard-Béla* Konrádot, *Kochmeister Frigyes* bárót, *Mehnerl Ernőt*, királyhalmi *Neumann Miksát*, roznói *Pekár Imrét*, *Rajner Kálmánt*, *Széchenyi Béla* grótot és *Tolnay Lajost* újra megválasztotta.

A Magyar takarékpénztárak jelzálogbankja mint részvénytársaság *Mándy Lajos* elnöklésével e hó 2-án tartotta meg XII-ik rendes közgyűlését az intézet új palotájában. A jutalék-számla emelkedése az előző évi 523.407 korona 21 fillérről szemben 566.932 korona 98 fillérré tesz ki. Megszavazott az igazgatóság 1904. év folyamán 4186 kölcsönüggyben 22,414.197 koronát (az előző évben 3366 kölcsönüggyben 20,291.000 koronát). Folyósított 17,021.495 korona kölcsön (az előző évben 13,269.000 korona). A mérleg szemben a tavalyi 614.059 koronával 591.711 korona 01 fillér tiszta nyereséget tüntet ki. A közgyűlés az igazgatóság jelentését tudomásul vette, az előterjesztett mérleget elfogadta, a fölmentéseket megadta és elhatározta, hogy a tiszta nyereségből 440.000 korona (5 1/2 százalék) osztalékra, 58.899 korona a tartalékalapra, 29.071 korona 10 fillér az árfolyamkülönbözeti tartalékalapra, 10.000 K. nyugdíjalapra, 31.521 korona 89 fillér az igazgatósági jutalékra, 16.117 korona 05 fillér új számlára való átvitelre fordítottassék. A közgyűlés egyúttal az intézeti alkalmazottak részére nyugdíjintézetet alapított. A szelvények 1905. április 3-tól az intézet pénztáránál 55 koronával váltatnak be. Azután a közgyűlés a felügyelő-bizottság tagjait újólag megválasztotta.

HETI POSTA.

K. J. (Aforizmak.) Ez a műfaj is olyan, mint a só. Az ember elfintorítja az orrát, ha egy egész tányérral kap belőle. Csapetnyi kell belőle, s az is más, szolid táplálék fölibe. De van köztük néhány talpraesett ötlet. Ideiktatunk közülük néhányat:

1. Soha el nem muló emléket senki sem állíthat magának. Legfőlegb olyant, amelyen a hálás utókor elragódhatik egy darabig.
2. Minden mesterségnek arany a feneké: mégis minden mivelője a föle után kapkod.
3. Aki szeretőjét sohasem féltette és föltétlenül megbizott benne: gyémánt szívű, jellemes ember s méltó mindenkinek legnagyobb becsülésére — meg hogy jászolhoz kössék.

Felelős szerkesztő és kiadótlajdonos: KISS JÓZSEF.

Harisnyák, lábtűk, matróz-íngék, keztyűk, elismert legjobb minőségben HEYEK ADOLF-nál Budapest, IV., Szervita-tér 8.

Rádium-felfedezés Magyarországon. A királyi magyar természettudományi társulat chemia-ásványtani szakosztályának 1905. márczius 28-iki ülésében Szilárd Béla előadást tartott a Schmidhauer-féle igmándi kesefüvíz radio-aktivitásáról, amely a szakkörökben nagy feltűnést keltett különösen azért, mert ez az első eset, hogy magyar ásványvizben rádiumot mutattak ki.

»Bob hashajtó« a legkellemesebb. (10 fillér.)

*Irodalmi
értesítés!*

A TECHNIKA VIVMÁNYAI

című kötet a magyar közönség minden rétegének érdeklődésére számíthat. Nem tudákos szakmunka, hanem élvezetes, könnyed olvasmány. ✖

A „Műveltség Könyvtára“-nak ára kötetenkint ... **24** korona.

Megrendelhető minden hazai könyvkereskedés útján. ✖

A MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRÁ-ból,
melyről olvasóinknak már több ízben hirt adtunk, most jelent meg az első kötet. A kötet címe:

A TECHNIKA VIVMÁNYAI

A könyvet 500 szövegkép és 60 részben színes, fényes kivitelű műmelléklet díszíti. ✖

AZ UTOLSÓ SZÁZ ÉVBEN

SZERKESZTIK:

HOLLÓS JÓZSEF és PFEIFER IGNÁC

A könyvet 500 szövegkép és 60 részben színes, fényes kivitelű műmelléklet díszíti. ✖

Ez a kötet úgy külső megjelenésével, mint tartalmával, stílusának irodalmi, könnyed hangjával egyaránt megfelel mindazoknak a várakozásoknak, melyeket a kiadótársulat a magyar közönségben a **MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRÁ**-ról szóló ismertetései felkeltett.

A könyvet szakemberek írták, de oly könnyen érthető hangon, mintha szabad előadást tartanának a társadalom minden köreiből összesereglett hallgatók előtt, kiknek figyelmét lebilincselik tárgyuk érdekességével, előadásuk könnyedségével és a szemléltetés gazdag eszközeivel.

A TECHNIKA VIVMÁNYAI című munka a magyar társadalom minden rétegének szól. A **gazdát** rávezeti a rendelkezésre álló és még kihasználatlan természeti erők célszerű kihasználására. Szakszerű tájékoztatást nyújt a gazdasági gépekről és külön nagy fejezetben ismerteti a gazdasági termékek ipari feldolgozását.

A **magyar kereskedő** szeme előtt ennek a könyvnek az olvasása számos iparág kereskedelmi kihasználásának perspektíváját nyitja meg, különösen a fiatalabb generációnak meg kell ismerkedni ezzel a munkával, mely megismerteti a **bányászat, kohászat, faipar, szövőipar, kémiai nagyipar** stb. hatalmas, milliárdnyi értékű vagyontermelő haladásával.

A tanügy munkásai a **MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRÁ**-nak első kötetében gondolkodásuk és ismereteik gazdagítására kiváló munkát nyernek. A nagyközönség legszélesebb rétegeit, valamint a megfelelő szakmákban működőket pedig közelről érdeklik a **közlekedés eszközei-ről, a hadászati techniká-ról, az elektromosság-ról, távirás-ról** stb. szóló fejezetek.

A legújabb problémák: **radioaktivitás, drótnélküli távirás, repülőgép** stb. e könyv olvasása útján eleven fogalmakká válnak az olvasó előtt.

A TECHNIKA VIVMÁNYAI

című kötet fejezetei és a szerzők nevei:

Energia: Schimanek Emil.
Bányászat: Litschauer Lajos.
Kohászat: Gálocsy Árpád.
A fémek megmunkálása: Kandó Gyula.
Motorok és emelőgépek: Kármán Viktor.
A közlekedés eszközei: Gondos Viktor.
Pósta: H. Hennyey Vilmos.
A fény a tudomány szolgálatában: Karvázy Zsigmond.
A sokszorosító ipar: Kún Sámuel.

A technika a hadviselés szolgálatában: M. Müller Hugó.
Faipar: Gaul Károly.
Szövő- és fonóipar: Maly Ferenc.
Papírgyártás: Jalsoviczky Géza.
A kémia vivmányai: Pfeifer Ign.
Gazdasági gépek: V. Markhot J.
Gazdasági termékek ipari feldolgozása: Kosutány Tamás.
Elektromosság: K. Lipthay K.
Telegrafia és telefonía: Hollós József.
Zárószó: Méray-Horváth Károly.

A MŰVELTSÉG KÖNYVTARÁNAK

első sorozata a következő könyvekből fog állani:

I. A Technika Vivmányai.	IV. A Föld.
II. Az Ember.	V. Az Élők Világa.
III. A Világegyetem.	VI. A Társadalom

A második sorozat, hat kötetben, tartalmazni fogja a történelmi, irodalmi és művészeti ismereteket és az első sorozat teljes befejezése után fog megjelenni.

A Műveltség Könyvtáráról kimerítő prospektust kívánatra ingyen küld minden könyvkereskedő, vagy az **ATHENAEUM** irodalmi és nyomdai r.-t. könyvkiadó-osztálya Budapest, Kerepesi-ut 54.